

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Філологічний факультет
Кафедра української літератури

**ПРОБЛЕМНО-ТЕМАТИЧНИЙ АСПЕКТ ТА МОЖЛИВІСТЬ
ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ СОФІЇ ПАРФАНОВИЧ
У ЗЗСО**

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:
студентка 2 курсу,
201 групи спеціальності «Середня освіта
(українська мова та література)»
Гуйван Валентина Іванівна

Науковий керівник: к. філол. н., асист.
Меленчук О. В.

Рецензент _____

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № _____ від _____ 2023 р.
Зав. кафедри _____ доц. Мальцев В. С.*

Чернівці
2023

АНОТАЦІЯ

Гуйван В. І. Проблемно-тематичний аспект та можливість використання художньої творчості Софії Парфанович у ЗЗСО. Спеціальність – 014 Середня освіта (українська мова і література). Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2023.

У роботі вперше розглянуто особливості творчої спадщини Софії Парфанович, зокрема акцентовано увагу на проблемно-тематичному аспекті художніх творів письменниці. На основі мемуарних джерел з'ясовано деталі особистого та творчого життя письменниці. Окрім мемуарних матеріалів С. Парфанович, до аналізу залучено також спогади Р. Волчука, у яких розкривається образ письменниці на тлі епохи.

Окремо присвячено увагу особливостям анімалістичного дискурсу та антропоморфічному аналізу художніх творів. На прикладі збірки «Люди і тварини» простежено психоаналітичний аспект творення образів людей і тварин у малій прозі С. Парфанович, де через певні ситуації авторка показує їхні характери, поведінку, вдачу. З'ясовано, що письменниця вдається до психологізації навколишньої дійсності, оживлює природу, яка виступає центральним образом у текстах та є учасником подій.

Запропоновано методичні поради щодо проведення уроків, присвячених творчості С. Парфанович, за допомогою методу пошуково-дослідницької діяльності. Акцентуючи на методичному забезпеченні вивчення художньої творчості С. Парфанович у закладах загальної середньої освіти, виокремлено її пізнавальне, виховне та естетичне значення.

Ключові слова: ліс, тварини, кіт, собака, природа, Карпати, оповідання, антропоморфічний.

ABSTRACT

Huivan V. I. The problem-thematic aspect and the possibility of using the artistic creativity of Sofia Parfanovych in general secondary education institutions are considered in this work. Specialty - 014 «Secondary education (Ukrainian language and literature)». Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Chernivtsi. 2023.

The study explores the peculiarities of Sofia Parfanovych's creative heritage, with a particular focus on the problematic-thematic aspect of the writer's literary works. Based on memoir sources, the details of the writer's personal and creative life have been examined. In addition to the memoir materials of S. Parfanovych, the analysis also includes the recollections of R. Volchuk, which reveal the image of the writer in the midst of her times.

Particular attention is given to the features of the animalistic discourse and anthropomorphic analysis of artistic works. Using the collection «People and Animals» as an example, the psychoanalytic aspect of creating images of people and animals in S. Parfanovych's short prose is traced. Through specific situations, the author portrays their characters, behavior, and traits. It is revealed that the writer engages in the psychologization of the surrounding reality, animating nature, which becomes a central image in the texts and a participant in events.

Methodical recommendations for conducting lessons dedicated to the work of S. Parfanovych are proposed, using the method of research activities. Emphasizing the methodological support for the study of S. Parfanovych's artistic creativity in general secondary education institutions, its cognitive, educational, and aesthetic significance is highlighted.

Keywords: forest, animals, cat, dog, nature, Carpathians, stories, anthropomorphic.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Гуйван В. І.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I. Вивчення життя і творчості Софії Парфанович крізь призму мемуарних джерел.....	9
1.1. Автобіографічні замітки та спогади як джерело пізнання творчої особистості письменниці.....	9
1.2. Науково-критичне дослідження художньої творчості С. Парфанович.....	22
РОЗДІЛ II. Анімалістичний дискурс та антропоморфічний аспект художніх творів Софії Парфанович на матеріалі збірки «Люди і тварини»).....	30
2.1. Психоаналітичний аспект творення образів людей і тварин у малій прозі С. Парфанович.....	30
2.2. Суспільно-побутова проблематика у контексті аналізу анімалістичних образів.....	45
РОЗДІЛ III. Методичне забезпечення вивчення художньої творчості Софії Парфанович у ЗЗСО.....	52
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	66
ДОДАТОК.....	71

ВСТУП

Актуальність дослідження. Еміграційна література або література української діаспори – явище унікальне та досі в історії українського літературознавства малодосліджене. Чимало українських письменників, котрі в силу політичних обставин, що склалися в історії України в XX столітті, змушені були покинути рідну землю та оселитися за кордоном в різних країнах світу, особливо в США й Канаді, й освоюватися на чужій землі. Однак українські письменники-емігранти ніколи не поривали духовного зв'язку з рідним краєм, любов до України, її історії та традицій знаходили своє відображення у художній творчості. Однією з примітних рис творчої манери письма – свобода художнього мислення, чого, на жаль, бракувало авторам, що жили й працювали в радянській Україні та обмежувалися рамками соціалістичного реалізму.

В еміграції письменники з України гуртувалися та створювали літературні об'єднання, що увійшли в історію своїми мистецькими здобутками, котрі значно збагатили українське письменство та розширили його ідейно-тематичні обшири, що, зокрема, засвідчують художні твори Празької школи (Чехословаччина), Мистецького українського руху (Німеччина), Нью-Йоркської групи (Нью-Йорк) тощо. Українські письменники-емігранти, що були близькими за світоглядно-естетичними позиціями, які виявлялися на рівні тем, образів, мотивів вдавалися до історіософських роздумів про минуле і сучасне України, переймалися її майбутнім, вбачали свою нерозривну єдність з українською землею.

В історії українського письменства залишила помітний слід за фахом лікар акушер-гінеколог, викладачка та директорка фельдшерсько-акушерської школи у Львові, а за покликанням – письменниця та громадська діячка Софія Парфанович (1898 – 1968), котра у 1944 році емігрувала до Австрії, відтак Німеччини, а згодом у 1949 р. переїхала до США, де й обірвався її земний шлях. У США Софія Парфанович прожила майже два десятки років, тут вона видала більшість своїх книжок, котрі оспівують неповторну красу українських

Карпат. Причому літературною творчістю, хто був відданий лікарській професії, займалися свого часу такі відомі постаті: Артур Конан-Дойл, Ярослав Окуневський, Василь Кархут, Юрій Липа та ін.

Займаючись лікарською справою, С. Парфанович здобула ступінь доктора медицини та є авторкою низки наукових праць, що стосуються багатьох напрямків медицини, зокрема вирізняються її публікації на медико-гігієнічні теми та протиалкогольної і тютюнової боротьби. Однак особливо цінними залишаються її художні твори, оскільки письменниця здебільшого працювала у жанрі нарисів, оповідання, новели, повісті, з-під пера якої вийшло півтора десятка книжок, зокрема збірки «Ціна життя» (1936), «Загоріла полонина» (1948), «Інші дні» (1948), «У Києві в 1940 році» (1950), «У лісничівці» (1954), «Люблю Діброву» (1959), «Вірний приятель» (1961), «Чарівна Діброва» (1964), «На схрещених дорогах» (1963), «Такий він був. Історія одного пса» (1964), «Карусь і ми» (1966), «Люди і тварини» (1969), «Попід Кичерами та над потоком (З родинної хроніки)» (1974) тощо. На окрему увагу заслуговують її мемуарні записи, які глибше розкривають особливості творчого життя письменниці. Нині художні твори Софії Парфанович є малознаними в читацькому середовищі та потребують спеціального вивчення, в цьому і полягає **актуальність** нашого дослідження.

Метою дослідження є аналіз художньої творчості С. Парфанович в проблемно-тематичному аспекті. Реалізація мети передбачає низку **завдань**:

- на основі мемуарних джерел письменниці з'ясувати її життєві і творчі координати;
- виявити та узагальнити усі наявні науково-критичні публікації про життя і творчість С. Парфанович;
- проаналізувати особливості поетики художніх творів С. Парфанович з погляду тематики та проблематики;
- з'ясувати особливості анімалістичного дискурсу та антропоморфічного аспекту художніх творів С. Парфанович;

- характеризувати актуальність вивчення художньої творчості С. Парфанович у ЗЗСО;
- розкрити ідейно-виховне значення оповідань для дітей молодшого шкільного віку та підліткової аудиторії.

Об'єктом дослідження постають літературно-критичні та мемуарні матеріали про життя і творчість С. Парфанович та її художні твори.

Предметом дослідження є проблемно-тематичні аспекти художнього доробку С. Парфанович.

Під час роботи над магістерським дослідженням скористалися такими **методами аналізу**: описовий, аналіз, синтез, біографічний (для з'ясування місця і ролі, індивідуальних особливостей письменницького таланту С. Парфанович); бібліографічний (при виявленні літературно-критичних джерел та укладання їх у список); естетико-функціональний (щодо з'ясування структури художніх творів та їхньої естетичної вартості); психологічний (при вивченні духовного життя письменниці, психології її творчості, а також при дослідженні психології героїв художніх творів).

Теоретико-методологічну основу магістерського дослідження складають науково-критичні публікації Я. Ганіткевич, М. Комариці, В. Несторович, М. Павловського, П. Пундій, М. Рудницького, Л. Табачин, Л. Яременко та ін.

Наукова новизна: вперше літературний доробок С. Парфанович стає об'єктом спеціального вивчення, проаналізовано проблемно-тематичні особливості художніх творів С. Парфанович, запропоновано методичні рекомендації щодо вивчення творчості письменниці у ЗЗСО.

Практичне значення роботи: результати дослідження можуть використовуватися при написанні курсових та магістерських робіт, а також при вивченні літератури української діаспори в межах вузівського курсу з української літератури ХХ століття та при підготовці до уроків з української літератури у середній школі.

Структура магістерської роботи: дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатка.

РОЗДІЛ І.

ВИВЧЕННЯ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ СОФІЇ ПАРФАНОВИЧ КРІЗЬ ПРИЗМУ МЕМУАРНИХ ДЖЕРЕЛ

1.1. Автобіографічні замітки та спогади як джерело пізнання творчої особистості письменниці

Мемуарна література – це надійне джерело інформації про його творця, коло осіб, з якими доводилося тісно контактувати та загалом добу, на тлі якої розгортається авторська розповідь. Завдяки зафіксованому мемуарному матеріалу відкриваються цікаві обставини життя, професійної діяльності та особливості творчої праці лікарки, науковиці, педагогині, письменниці та громадської діячки Софії Парфанович (1898 – 1968), котра відіграла помітну роль в історії медичної освіти в Галичині у перших десятиліттях ХХ століття.

Народилася С. Парфанович 7 червня 1898 року у Львові. Батько Микола походив з давнього шляхетського роду, за спеціальністю інженер та був високопоставленим залізничним службовцем, зокрема в уряді ЗУНР обіймав посаду заступника міністра залізниць. Як згадує письменниця у своїй повісті «На схрещених дорогах» (1963), батькова посада мала переваги в тому, що тричі на рік він отримував безкоштовно залізничний квиток для сім'ї і це дозволяло їм подорожувати по всій Австрії. У родині виховувалося п'ятеро дітей (сини Теодор, Костянтин, доньки Софія, Юлія та Ольга), тож у такому складі сім'я відвідувала різні міста – Відень, Зальцбург, Тіроль, мандрували в Альпійські гори та відпочивали на Адріатичному морі: «Дитиною я полюбила мандри та гори, і спомин альпійських квіток залишився у мене назавжди. Туга за морем і горами завжди, і тоді й потім в дальшій мандрівці, визначила мої стежки й дороги» [27, с. 23], – пише у своїй книзі Софія Парфанович. Окрім того, вона захоплювалася Карпатами, позаяк неймовірні красоти Карпатського регіону, українські традиції стали основою її художніх творів на тему природи. Батько свого часу збудував хату в селі Розлуч, що на Львівщині, на горі Кичера, в якій родина час від часу проводила вакації. Все, що довелося побачити і зафіксувати у своїй творчій уяві, письменниця згодом втілила у

художній збірці бойківських оповідань «Загоріла полонина» (1948), що побачила світ в Аугсбурзі.

Батько письменниці Микола Парфанович походив з давнього шляхетського роду Сас, хоч цим ніколи не хизувався. Закінчив університет, тому подбав про здобуття вищої освіти і для своїх п'ятьох дітей, троє з яких стали лікарями (Теодор, Костянтин, Софія) та двоє педагогами (Юлія, Ольга). Рельєфно образ батька письменниці постає у спогадах пасинка С. Парфанович – Романа Волчука, завдяки котрому збереглися важливі свідчення про родину, їхні сімейні традиції: «Мої перші лещата зробив з ясеневого дерева столяр у селі Розлуч на Бойківщині, де під горою Кичера жив Микола Парфанович, батько Софії. Туди на кожне Різдво й Великдень з'їздилася ціла родина Парфановичів. «Старий Пан», як його називали розлуцькі бойки, був за австрійських часів високим залізничним урядовцем і зберігав у своїй шафі парадну цісарську уніформу із золотим ковніром, шпагою та пірнатою шапкою. Домик у Розлучі побудував собі, коли прокладалася залізнична лінія від Самбора до Ужгорода, яка в Розлучі перетинала долину високим багатопрясловим кам'яним віядуктом. Його предки були з дрібної шляхти гербу Сас і вживали «фон» перед прізвищем, але сам він був соціал-демократ і ніколи про шляхетство не згадував. Був заступником міністра залізниць в уряді Західно-Української Народної Республіки» [12, с. 34]. А ще Р. Волчук пригадує, як Микола Парфанович цікавився літературою, подіями в радянській Україні, передплачував українські та польські журнали. З особливою святковістю у родині відзначалося Різдво. Мемуарист зауважує, що М. Парфанович не був релігійною людиною, проте дотримувався «предківських традицій». З такої нагоди дружина готувала борщ з «вушками», вареники, голубці, кутю: «На Святий Вечір приходили із села колядники із зіздою й вертепом, співали «Бог Предвічний», і він їх щедро нагороджував. Однотижневі шкільні різдвяні вакації давали мені нагоду випробовувати мою лещатарську техніку на схилах Кичери. (Про Старого Пана, його

господарство, звірят, природу і бойків написала Софія Парфанович у своїй збірці «Попід Кичерами та над потоком» [12, с. 35].

У 1916 р. С. Парфанович закінчила Львівську жіночу гімназію, відтак наступного року стала першою дівчиною студенткою з числа українців медичного факультету Львівського університету. Однак події Українсько-польської війни 1918 – 1919 рр. змусили С. Парфанович на деякий час перебратися до Праги. Там упродовж 1923 – 1925 рр. вона склала частину іспитів з медицини та повернувшись у 1926 році до Львова, отримала диплом доктора медицини.

Як медик, С. Парфанович працювала асистентом у гінекологічній та акушерській клініці Львівського медичного університету, де у 1941 році отримала звання доцента. У 1939 р. очолила фельдшерсько-акушерську школу у Львові. У зв'язку з масовими розстрілами німецькими військами львівської інтелігенції, наприкінці Другої світової війни С. Парфанович емігрувала до Австрії, де спочатку працювала в місті Куфштайн, а згодом у пологовому відділі на фабриці у Тельфсі. Цей період життя авторка яскраво описала у книзі «На схрещених дорогах» (1963). Через деякий час переїхала до Німеччини, лікарською практикою займалася в українському таборі Зомме-Казерне, а з кінця 1946 року працювала гінекологом у міжнародному ДіПі шпиталі в м. Аугсбург. У 1949 році С. Парфанович емігрувала до США, де минули останні два десятиліття її насиченого творчого життя, яке обірвалося 27 грудня 1968 року. Свій вічний спочинок С. Парфанович знайшла на місцевому кладовищі у найбільшому місті штату Мічиган – Детройті.

У львівський період життя С. Парфанович залишила помітний слід не лише як лікарка, а й громадська діячка. Від 1926 року вона належала до Союзу Українок, очолювала протиалкогольне товариство «Відродження», що виступало за безалкогольне проведення свят, вечорів та видавало газету «Відродження». Варто зауважити, що підвищений інтерес до громадського життя С. Парфанович проявляла ще у студентські роки, долучившись до студентської організації «Медична громада». А з переїздом до Праги входила

до місцевих студентських організацій – Українська академічна громада та Жіноче студентське товариство.

Будучи директоркою товариства «Відродження», С. Парфанович познайомилася там зі своїм майбутнім чоловіком Пилипом Волчуком. На той час він був вдівцем, від першого шлюбу мав сина Романа, працював керівником відділу продажу цукру в «Банку цукровництва». У 1931 році С. Парфанович та П. Волчук стали подружжям. Пристрасть до подорожей С. Парфанович зберігає і у власній сім'ї. Разом з чоловіком та сином Романом, з котрим у Софії зав'язуються дружні відносини, їдуть відпочивати у Болгарію, Туреччину, ніжаться під ласкавим сонцем та на золотих пісках Адріатичного та Чорного морів. У своїх спогадах «Спомини з передвоєнного Львова та воєнного Відня» Роман Волчук описує перше знайомство з лікаркою С. Парфанович так: «Вона мала свою гінекологічну практику, а також працювала у «Народній лічниці» під Святоюрською горою. Там я з нею познайомився, коли мені приписали були насвітлювання «кварцовою лампою». Під час цих насвітлювань вона сідала коло мене й зачитувала Кіплінгову «Книгу джунглів» у гарному харківському перекладі 20-х років. [...] Книжка великого формату була чудово ілюстрована, я виписував з неї нові українські слова, яких доти не знав. Мені й досі здається, що то була найзахопливіша моя лектура за все життя» [12, с. 30]. Після одруження С. Парфанович з усією відповідальністю займалася вихованням Романа, зокрема записала його на спортивні вправи до «Сокола-Батька», вчила грати в теніс, а в зимові вечори ходила з ним «на совги», тобто на каток.

Особливо цікаво, деталізуючи на важливих фактах, описує у своїх спогадах Р. Волчук вакаційні подорожі на Адрійське та Чорноморське узбережжя разом з батьком та Софією Парфанович. У розділі «Вакаційні мандрівки» автор переповідає з усіма подробицями перебування у болгарській Варні у серпні 1937 року. Відпочинок на морі поєднувався з відвідуванням цікавих місць, зокрема у культурну програму входило знайомство з артефактами місцевого музею, архітектурою міста та його жителями,

особливо українцями, котрі в силу політичних обставин опинилися на чужині. Як бачимо, сім'я Волчуків якнайрізноманітніше влаштовувала своє дозвілля та відпочинок незалежно від місця перебування. Головне, чого прагнув кожен член родини, – якомога ширше пізнати незнайому місцевість та її культуру.

З 1929 року С. Парфанович була членкинею й однією з керівників Українського гігієнічного товариства (УГТ), яке до 1931 року налічувало 182 членів та пропагувало серед населення основи гігієни. У 1937 році заходами УГТ почав виходити ілюстрований місячник «Народне здоров'я», редактором якого і автором матеріалів з основ гігієни, санітарії, здорового способу життя, долікарської допомоги, догляду за хворими була С. Парфанович.

С. Парфанович – авторка численних науково-дослідницьких публікацій з медицини, котра упродовж 1928 – 1936 рр. друкувала свої напрацювання у різних часописах і журналах, серед них – «Лікарський вісник», тижневик «Українка», щомісячник «Українська господиня», вже не кажучи про окремі праці на різні теми з гінекології, гігієни жінки, дитячого здоров'я, протиалкогольної боротьби, тютюнокуріння, розумового розвитку, харчування тощо. Найбільше авторка розкрила свій письменницький хист у художніх творах, у яких зокрема постають цікаві історії із лікарських буднів С. Парфанович. До таких належать перша збірка оповідань «Ціна життя» (1936), в якій виокремлюється загальнолюдська проблематика. Медична тематика присутня у книзі «Інші дні» (1948), як і в багатьох картинах й оповіданнях, розпорошених у заокеанській пресі.

Яскраве світло на еміграційний період С. Парфанович проливають книги, в яких письменниця розповідає про свою лікарську практику та долю українців, насильно вивезених на важкі трудові роботи в Австрію та Німеччину у другій половині 40-х рр. XX ст. Повість С. Парфанович «На схрещених дорогах» – автобіографічна книга, яка описує важливі моменти з життя авторки, причому у вступному слові авторка уточнює, що за змістом вона не належить до мемуарного жанру: «[...] Ця книжка не мемуари, ані щоденник чи записник. Це, як давно казали, оповідь про людей і події, в які

авторка вплелася силою обставин і брала неважну чи невелику участь. Але вона ввела читача і вивела з книги, яку пише вправді від першої особи, але пише головним чином про українських людей. Вони опинилися в німецькомовних країнах: Австрії і Німеччині під кінець другої світової війни та в перших роках миру, якщо загалом наші часи можна назвати миром» [27, с. 17], – зазначає С. Парфанович. Письменниця детально описує, як доводилося у складних умовах, абсолютно не пристосованих до надання медичної допомоги, боротися за життя новонароджених й здоров'я матерів під час війни та гітлерівського режиму зокрема.

Початок розповіді у книзі «На схрещених дорогах» датується лютим 1945 роком, коли С. Парфанович, покинувши рідну землю, починає працювати в окружній загальній лікарні в місті Куфштайн на заході Австрії в Тирольській землі. Тут минають пів року її життя. Через важку хворобу чоловіка (турбували нирки і серце), змушена була змінити місце роботи та перейти в пологовий відділ фабрики мануфактури у Тельфсі. Умови для праці там були жахливі, оскільки фабрики не мали спеціальних приміщень для утримання й лікування вагітних жінок і дітей, не було пологового відділення, до того ж піддавалися постійним бомбардуванням. Саме там перебувало багато українок. Те, що довелося почути і побачити, С. Парфанович передала у своїй книзі так: «[...] В Куфштайні один хворий, поляк, попередив мене, що тельфльська фабрика, це карний табір для українок: за дротами і т. д. [...] По дорозі зустріла дівчину, що видалась мені нашим типом. Так і було. Перші її слова про фабрику були якнайгірші: „Це каторга, не фабрика”. Дівчина вирвалася з фабрики без дозволу, бо дитина хвора. Інші діти вмирають, а вона своїй не хоче дати вмерти, тож поїхала з немовлям до лікарні. Тепер певно, доведеться відсидіти в тюрмі. „Тюрма в нас – каже дівчина – підвал. На холодному бетоні, без харчів і якогось теплого накриття. Хто винен, що діти вмирають? Фабрика з жахливим приміщенням і харчами, сестра, що не вміє чи не хоче дбати про дітей. Зрештою, побудете, то пізнасте тих катів і злочинців” – кінчила сумно моя співрозмовниця» [27, с. 26–29]. Зіткнувшись з такими

реаліями, С. Парфанович зізнавалася, що, побувавши колись у Дрогобичі на фабриці, її письменницька цікавість й творчі імпульси підсилювали бажання достеменно колись пізнати фабричне життя зсередини. Описи праці в умовах війни співзвучні із сучасністю, коли в Україні йде війна, лунають повітряні тривоги, а люди продовжують працювати: «Зараз же після обіду – тривога. Тож кожен пішов кудись, не хапаючись. Як я потім довідалась – до праці, на фабрику» [27, с. 40]. Письменниця звіряється, наскільки важко їй доводилося там працювати з матерями, котрі з недовір'ям ставилися до її нововведень щодо гігієни й дитячого харчування. Однією з причин було те, що «моя українська, галицька мова насторожувала їх проти мене, – пише С. Парфанович. – Вони ставились до галичан за більшовицькими поглядами, як до ворогів трудящих, німецьких наймитів і як ви хочете. Самі завжди яскраво підкреслювали своє радянське становище і приналежність. Це було вже те третє покоління, що забуло чи не знало кривд, яких Україна зазнала від більшовиків. Це була молодь вихована в комсомолі і колгоспах, що не знала нічого іншого і сліпо вірила словам пропаганди. Навіть не переконувало її достатнє й культурне життя на заході. Навіть те, що приїхавши сюди на „каторжну роботу” майже босі й обідрані, вони одягнулись в гарний одяг, шовкові панчішки і зробили собі „перманентку”. Це все собі, а те, що там свої, а тут чужі вороги й експлуататори трудящих, знову собі» [27, с. 64]. За словами С. Парфанович, пропаганда вбивала людям у голову, що корінь лиха в капіталізмі, контрреволюції, мовляв, його джерелом є захід, до якого виховували ненависть. І коли капіталізм заходу став для людей зі Східної України реальністю, вони все одно слабо сприймали «факт відносної свободи життя й думання та розмірного добробуту в людини заходу» [27, с. 69]. До слова, в сучасному світі, на жаль, нічого не змінилося. Те, про що писала С. Парфанович у минулому столітті, актуальне і для нашого часу. Коли з початком війни українці масово виїхали за кордон, особливо ті, хто зі східної та південної України, також подекуди зомбовані російською пропагандою, яка роками промивала мізки українцям, особливо у прикордонних зонах з Росією.

Це стосується їхнього ворожого ставлення до тих самих українців із Західної України, яких зневажливо називають «бандерівцями».

Найбільшим бажанням для С. Парфанович було подолати зло і неприязнь жінок з радянської України, котрі виховувалися у тоталітарному режимі, що накладало відбиток на їхню поведінку та освіченість. Вони відкидали фахові лікарські поради щодо вигодовування та лікування дітей. Письменниця пригадує свою просвітницьку діяльність у Галичині у міжвоєнний час, коли доводилося вести боротьбу проти домашнього лікування, вживаючи різних заходів: проведення лекторіїв, гігієнічних виставок, видання журналів й поширення їх у сільській місцевості, що згодом дало свій результат, викликавши певну довіру до медицини. Щоб пробудити в жінок з радянської України національну свідомість, потрібно було чимало часу. Але в тих умовах, в які потрапила С. Парфанович, його не було на просвітництво, ситуація зі смертністю немовлят й стражданням жінок від пологової пропасниці вимагала швидких дій і кардинальних рішень.

С. Парфанович стверджує, що у Тельфсі тоді налічувалося вже 150 українців і це була своєрідна колонія серед німців. Про самовираження українців свідчить промовистий факт влаштування Шевченківського концерту. С. Парфанович детально описує та передає настрій тодішньої події: «В пішлівській харчівні жовтоблакитні прапори й портрет Т. Шевченка, килими. На сцені народні строї, рідна пісня й слово. І знову мені було на душі тепло й легко, до сліз ніжно. Оце я віднаходила куток рідного, оце я віднаходила кусок батьківщини. Не на землі, а в людських душах» [27, с. 101].

Згодом сім'я переїхала в Аугсбург, де С. Парфанович влаштувалася на роботу у табір для переміщених українців Зомме-Казерне, а відтак опинилася у міжнародному ДіПі шпиталі. С. Парфанович таки не вдалося оминати трагедії, у 1946 р. її чоловік – Пилип Волчук залишив земний світ. Приглушуючи душевний біль, письменниця з головою поринає у літературну творчість. Жити в Німеччині з кожним роком стає важче, тому С. Парфанович

разом з пасинком Романом вирішують емігрувати до США, куди прибули 13 грудня 1949 року.

Варто також згадати збірку репортажів «У Києві 1940 року» (1950) про те, як С. Парфанович доручили організувати у Львові середню медичну школу та з метою отримання досвіду у цьому напрямку, її відрядили до Києва на навчання. Протягом десяти днів С. Парфанович вивчала специфіку роботи Київської медичної школи та детально описала той період у своїй книзі. Авторка подає матеріал у формі спогадів, у яких постає картина життя українців в умовах більшовицького режиму: «Вони дають також відповідь, чому ми, тисячі нас, покинули свою Батьківщину, й пішли в бездоріжжя мандрівки, зберігаючи тільки незалежність наших душ та право чути, думати, говорити й діяти, як українці» [31, с. 3], – зауважує у передмові С. Парфанович.

Зміст книги «У Києві 1940 року» розкриває внутрішні почування письменниці, її відданість українству, непримиренне ставлення до тих, хто зневажав українську мову. Письменниця описує свої подорожні враження, коли, вже будучи на великій Україні, під'їжджаючи до Києва, зауважила, що у потязі розмовляли виключно російською мовою: « – Україна! До очей набігали сльози, щось стискало боляче-солодко біля серця. Проте цієї України ніяк не відчувалося. [...] – Это западніки. – Так звали мене увесь час в Києві, почувши мою українську мову. Це виправдувало вживання цієї архаїчної Скрипниківської, Хвильової мови. Уся залізнична обслуга розмовляла виключно по-російськи, написи всі теж такі...» [31, с. 8]. Не лише в дорозі, а й приїхавши до Києва, С. Парфанович особливо вражає суцільна русифікація міста, насміхання радянського міщанина над усім, що для українця є важливим. Влучно характеризує зміст книги С. Парфанович «У Києві 1940 року» В. Нестерович, котрий вважає, що все змальоване нею у картинах «залишиться документом совєтського насильства над українським народом» [27, с. 14]. Ця думка підтверджується описами того, що привертало увагу письменниці, зокрема С. Парфанович акцентує на зовнішньому вигляді людей,

їхніх виразах обличчя. Вона детально описує жінок та чоловіків, обтяжених сірими буднями, щоденною безпросвітною працею, заклопотаних та безрадісних: «Вигляд жінок був для мене чимось неймовірно пригноблюючим, він, між іншим, надавав місту в життю цього тяжкого, безвиглядного характеру, а дневі безнадійної жертви Молохові праці. Він пожирав, усіх без винятку жінок: вранці вони покидали дім і дітей, а приходили ввечері. [...] Мужчини теж рівнялись одягом і виглядом жінкам. Вони були сірі, переважно в кашкетах, чи в якихсь кожухових шапках, очевидно, коли це не були вояки. Уся ця маса говорила виключно по-російськи, не виявляла жодної веселости, ані оживлення, не відрізняючись один від одного. Дивлячись на них, можна було зрозуміти оцей масовізм більшовицький, та зник індивідуальности, двадцять два роки комуністичного устрою з усіма його переходами, отже революцією, громадянськими війнами, голодом, пригніченням й постійним страхом [...] зробили їх власне таким „советським народом”» [31, с. 18]. Для галичанки, котра жила в інших культурно-цивілізаційних умовах, знайомство із радянським укладом життя дисонувало з її ментально-світоглядними позиціями. Одним із важливих завдань на період перебування у Києві, С. Парфанович ставила пізнати психологію радянської людини в усіх її виявах. Середовище, в яке потрапила авторка, впливало на її психологічний стан. С. Парфанович пригадує, як відбувалися помітні зміни у її ставленні до навколишнього та настроїв, з яким доводилося проживати кожен новий день у незвичних для неї умовах. «В той час я відчувалась відвертості, щирости й усміху, та цікавості для незнайомих, – писала С. Парфанович. – Натомість вступав в мене страх і чорна гризота... [...] України, якої я шукала протягом отих десяти днів – даремне. [...] Оце шукання стало якоюсь хворобою, стало таке настирливе й неминуче, що я так часто злостилась на себе: приїхала ж я сюди студіювати фахову школу та налагодити справи моєї школи. Між тим мене опанувала неждана пасія: шукати тут на чужині батьківщини» [31, с. 21].

Письменниця констатує, що її свідоме несприйняття київського укладу життя, ментальності радянської людини, на котрій зрештою відбилися події

зміни режимів, голодомору, процесу СБУ, перманентних арештів, репресій, а особливо нівелювання усім українським, пояснюється тим, що каток тоталітарної ідеологічної системи був достатньо руйнівним і це відбивалося на усьому суспільстві. Її спостереження виключно стосувалися двох питань – національного і соціального. Те, що було для письменниці природним, а це її українськість, змусило по-новому переосмислити дійсність. У своїй книзі С. Парфанович писала: «Як би не було національне питання виринуло й стало переді мною на цілий зріст, воно, яким досі я на ділі не цікавилась. Моє чи моєї родини українство було завжди таке природне й самозрозуміле, як щоденні атрибути живої матерії. Так би мовити, воно входило в програму щоденного обміну речовин нашого єства і так як дихання, відживаючи вдруге – воно не вимагало ніколи ніякої дискусії, ні глибшого обумовлення» [31, с. 21], – так характеризує письменниця проблему, яку гостро відчула, перебуваючи у Києві.

Збірка нарисів «У Києві 1940 року» засвідчує надзвичайну допитливість С. Парфанович, котра у своїй книзі подає власні спостереження за буденним київським життям, зокрема щодо одягової культури киян, гастрономічних вподобань, наявності товарів у крамницях. І взагалі за короткий термін перебування на великій Україні письменниця зробила висновок, що «ця країна окутана серпанком непрозорої таємниці» [31, с. 34].

Серед записів книги вирізняється розділ «Зустріч з письменниками», в якому С. Парфанович описує враження від перебування у помешканні та спілкування з П. Тичиною, а також М. Рильським у клубі радянських письменників. З П. Тичиною С. Парфанович побіжно вже була знайома, коли письменник з творчим візитом перебував у Львові на письменницьких зборах. Зустріч у Києві з П. Тичиною залишила в душі неприємний осад. Послухавши молоду авторку та її розповідь про Львів і Київ, запропонував твори Леніна зі словами: «От що вам, Софіє Миколаївно, треба читати. Це чудові речі, це сама мудрість. Щойно вони мене зробили людиною» [31, с. 48] та принагідно подарував свою збірку «Партія веде» й порадив зживатися з радянською

дійсністю. Про ту зустріч С. Парфанович з гіркотою й болем писала: «Треба сказати, що я мала враження таке, якби була в домі високопоставленої особи десь на чужині, може дипломата в Парижі чи Берліні, до якого не маєш жодного чуттєвого відношення. Мило діє ввічливість господарів, тепло її достаток хати, гарна бібліотека, елегантне мешкання. Добре сидіти в ньому, не треба тільки думати, що за вікном є мільйони, що пройшли й проходять трагедії, мерли з голоду, страждали за себе і свою історію, за свою мову й чорнозем. І якби так не насувалось настирливе питання: якого ж то напою завдали поетові, що від нього забув усе це?» [31, с. 49]. Ще більше розчарування викликала зустріч з М. Рильським. У клубі письменників, куди запросив С. Парфанович М. Рильський, вона бачила В. Сосюру, Н. Рибак, М. Бажана, проте особливо вразила «гостинність» радянського класика: «У нього обличчя було похмуре, вигляд неввічливий і на декілька слів мого поклону авторові Пана Тадея, Сонетів та прекрасної клясичної поезії, відповів навіть не пояснивши кількома загальними словами, звичайної чемности. Що ж до інших: було вражіння, що вони чекають від мене якогось офіційного привіту та промови» [31, с. 50]. Письменниця відчувала себе зайвою у тому «високому» товаристві, сказати їм було нічого, бо розуміла, що не варто звірятися зі своїми правдивими думками про українство, хоч на таку розмову провокував її один з поетів. Відтак дізналася, що кожен її крок відслідковувався та фіксувався відповідними органами.

Автобіографічністю відзначається доповідь, виголошена на конференції НТША «Від людей до тварин і навпаки», у якій С. Парфанович розкриває причини зацікавлення анімалістичною тематикою. Своїми спогадами письменниця сягає дитячого віку, коли маленькою часто хворіла, потерпала від зубного болю, не спала довгі ночі та була нервовою від такого стану, поруч завжди була сіра Киця Сюйка: «Вона не спала як, і я, і дивилась на мене своїми розумними прозорими очима та час від часу запитувала своїм ніжним «мр», що в мене болить. Лежачи в мене на подушці вона зогрівала боляче обличчя, вона облизувала мої сльози. Вона співала мені свою ніжну колискову. Від мене

відходив біль і страхи, бо Сюйка була біля мене, спокійна й довірлива. [...] Я ніколи не забувала моєї дорогої киці. Я любила її і всіх тварин мого дитинства і цілого мого життя. Так часто я потім у житті хворіла і страждала, проходила операції [...]. Біля мого ліжка сиділа загроза й самота. В такі дні і ночі приходила до мене Сюйка, киця мого дитинства» [25, с. 5]. Спогади про найлюбішу тварину зігрівали письменницю протягом всього життя. Уява вже дорослої жінки не відпускала дорогий образ, який став наскрізним у творчій долі. С. Парфанович привідкриває завісу історії створення інших книг, як наприклад, «У лісничівці», «Люблю Діброву», «Вірний приятель». Історія появи збірки оповідань «Люблю Діброву» пов'язана з хворобою С. Парфанович, коли вона перебувала у лікарні після операції ока: «[...] Обидвоє моїх очей було зав'язано. Впродовж місяців я не сміла дивитися. Темінь моїх днів і ночей прояснювали картини з Діброви. До мене приходили тварини, що жили в Діброві і люди, що любили їх. Я бачила сонце й синяву, озерне плесо і я чула шум лісу. Усе це появлялось у яскравих кольорах на екрані моєї темноти» [25, с. 5]. Кожен образ тварини, зафіксований у реальному житті, продовжував своє життя на сторінках художніх творів письменниці. Вони ставали невід'ємною частиною її думок та фантазії, завдяки яким моделювала різні цікаві ситуації та переносила їх на папір.

1.2. Науково-критичне дослідження художньої творчості С. Парфанович

Художня творчість української письменниці С. Парфанович залишається маловивченою у сучасному літературознавстві. Трапляються лише спорадичні дослідження окремих аспектів її творчих здобутків, наприклад, у публікаціях І. Білавича, М. Білоус-Гарасевич, І. Бурлакової, В. Давиденка, Р. Завадовича, М. Комариці, С. Кухти, В. Несторовича, М. Павловського, Л. Табачин, Л. Храпливої та ін. У цьому контексті варто згадати і прижиттєві публікації про творчість С. Парфанович, загальний огляд яких здійснено у статті М. Комариці «Художньо-публіцистична спадщина Софії Парфанович: слово-людина-доба». У ній дослідниця аналізує рецензії та відгуки про творчість письменниці авторства М. Гнатишака, О. Дучимінської, О. Моха, В. Несторовича, М. Рудницького, Ю. Шереха, надрукованих у різних часописах («Дзвони», «Жіноча Доля», «Нова Зоря», «Нова Хата», «Українська Книга»).

Попри незначну кількість публікацій, відомостей про лікарку і письменницю С. Парфанович все ж залишається обмаль в українському літературознавстві. Наприклад, коротка біографічна довідка міститься в «Енциклопедії українознавства» (т. 5), де стисло акцентовано на основних здобутках С. Парфанович у медицині та подано лише назви книг її художніх творів. Також окремі факти про життя і лікарську практику С. Парфанович повідомляються у різноманітних медичних збірниках, зокрема у біобібліографічному довіднику «Українські лікарі» П. Пундія та Я. Ганіткевича, у виданні «Українська журналістика в іменах» (1995; 1996) тощо.

Ще за життя С. Парфанович високу оцінку її творчим досягненням дала діаспорна літературна критикиня й літературознавиця М. Білоус-Гарасевич у статті «Софія Парфанович: „Карусь і ми”», надруковану в торонтській газеті «Вільне слово» від 28 квітня 1968 р.: «До письменників, яких хвилює доля, страждання, і втіха звичайної людини, щоденне не яскраве, але виповнене

працею й любов'ю до всього Божого світу й Батьківщини, життя, тваринний світ і природа – належить наша відома письменниця Софія Парфанович [...]. Автор чималої низки творів, найбільш активна письменниця в громадському житті Дітройту та, либонь, і взагалі на еміграції. Такої працюючої, конструктивної й жертвенної письменниці громадянки в нашу добу мені не довелося зустрінути» [6, с. 349]. М. Білоус-Гарасевич зазначає, що для творчості С. Парфанович характерний ліризм є найкращою рисою її творчого пера. Як приклад, називає книгу «Карусь і ми», в якій поєднується ліризм із гумором, що у творах письменниці має особливе значення та є «природним, ніжним, люблячим, погідним», «нема злості, сарказму» [6, с. 353]. Дослідниця підкреслює, що цей особливий гумор у творах С. Парфанович впливає з любові до всього світу, а головню природи, техніки, тварин та людей. І майже всі твори С. Парфанович засвідчують її непереможне прагнення пізнати світ у всіх його проявах. На основі книги «Карусь і ми» М. Білоус-Гарасевич узагальнює все те, що притаманно творчості С. Парфанович, зокрема колоритні описи місцевостей, майстерне змалювання тварин і квітів тощо: «Письменниця не менше від природи любить музику міста й доріг. Рух – життя. Без руху – смерть. Велич, потуга, сила, розмах – співзвучні з її душею, як і ніжний ліризм» [6, с. 354]. А також важливою рисою художньої творчості письменниці вважає любов до людини, особливо дітей, оскільки авторка заглиблюється у їхні психічні стани, пізнаючи таким чином особливості дитячої душі.

Попри виокремлення чимало позитивних рис творчості С. Парфанович, М. Білоус-Гарасевич вказує і на недоліки її художнього письма у книзі «Карусь і ми», мовляв, «місцями твір сухий, малохудожній, місцями нудний», проте подекуди виправдовує письменницю тим, що вона колись звірилася своїй критиці, що найважче їй вдається почати твір, тому й такий результат. Дослідниця акцентує і на особливостях мови творів, зокрема відзначає вживання українських назв складових частин авто та намагання уникати варваризмів. Вражає актуальність висловлених думок М. Білоус-Гарасевич з

цього приводу, які особливо перегукуються із сучасністю, коли українську мову заповнило засилля іноземних слів. Дослідниця стверджує, що «ми як тут, так і в Україні поволі перетворюємо нашу мову у лан варваризмів, сліпо (і з радістю) вживаючи непотрібні слова: модератор, панель, фреквенція, кворум і тому же немає кінця» [6, с. 354].

У заключних оціночних судженнях про книжку «Карусь і ми» М. Білоус-Гарасевич виокремила «мотив розпачливої самотності», що пронизує увесь твір С. Парфанович. Особисте знайомство з українською авторкою дозволило дослідниці висувати факт «найболючішої втрати» та сум за рідною Україною, «що сльозами путь скропили самотні дороги, биті життям і безґрунтям, відчуваємо всю глибину психологічної проблеми нашої самотньої людини, яку так щиро розкрила перед нами письменниця» [6, с. 356], – узагальнює дослідниця.

У передмові В. Давиденка до книги «Такий він був...» йдеться про оригінальність творчого задуму С. Парфанович в змалюванні тваринного світу. Автор вступного слова наголошує, що ще змалку, вивчаючи світ живої природи, С. Парфанович прагнула пізнати психологію тварин та птахів, їх звички та вподобання, інстинкти, що згодом її спостереження лягли в основу багатьох творів. Кожен твір, в якому постають образи тварин, лише підтверджує її любов та досконале знання способу життя чотирилапих та пернатих друзів. Через цю рису В. Давиденко називає письменницю українським Ернестом Сетон Томпсоном, маючи на увазі відомого канадського письменника, художника-аніمالіста, котрий залишив чимало статей та художніх творів на аніمالістичну тематику. С. Парфанович, як і Ернест Сетон Томпсон, розкривала у своїх творах особливості поведінки і вчинків звірів, птахів в умовах драматичних ситуацій. Підтвердженням є книга «Такий він був...», де в основі втілено спостереження за собачою психікою.

Перегукуються погляди В. Давиденка про творчість С. Парфановича з оцінкою М. Білоус-Гарасевич. Зокрема дослідник констатує оригінальність творчої манери письма та стилю письменниці: «[...] короткі, уривчасті фрази,

що звучать ніби розмова її сам-на-сам із читачем, невимушено, без огляду на вигладженість фрази. Багатюща лексика і вміння нею оперувати дають авторці широкі можливості в нюансуванні почуттів, висловів, описів» [30, с. 9], а також підкреслює притаманний тонкий «спокійно-добродушний» гумор у творах, де авторка вдається до зображення смішного навіть у трагічних ситуаціях.

У післяслові до книги «Люди і тварини» інший діаспорний вчений, упорядник творів С. Парфанович, професор В. Лев зазначає ще одну примітну рису її художніх текстів, котра переплітає розповідь спогадами й переживаннями про рідний край, пробуджує тугу за ним та стимулює бажання повернутися назад на батьківщину. «Вона ентузіястка життя, лікарка, якій дороге не тільки життя людини, але й тварини, – стверджує В. Лев. – Їй присвячує відповідне місце поруч людини. Авторка вивчає «психіку» – інстинкт тварини, вказує на способи її життя і при звичаєння, а то й прив'язання до людини. Собаки, коти, голуби – це особисті друзі письменниці, з якими вона дружила від дитинства. Зацікавлена твариною, що має в собі щось людського, авторка вклала також «душу» в мотор – авто, сьогодні невідлучну частину нашого побуту, головню в Новому Світі» [26, с. 240]. Крім того, В. Лев вказує на реалістичність з частковою сентиментальністю зображення картин природи і життя персонажів, незалежно чи це людина, тварина чи машина, без надмірного фантазування й за рівнем описів природи, людської психіки твори С. Парфанович нагадують, за словами дослідника, стиль новел М. Коцюбинського. А у вступному слові вже до іншої книги С. Парфанович «Попід Кичерами та над Потоком» В. Лев, згадуючи збірку оповідань «Загоріла полонина» (1948), за змістом обидві книги порівнює та вважає їх співзвучними з творами М. Устияновича («Мєсть верховинця», «Страстний четвер»), І. Франка («Захар Беркут»), Ю. Кміта («В затінку й на сонці»). Крім того, до слова, твори С. Парфанович нагадують оповідання про тварин буковинського письменника І. Синюка. Натомість письменниця стверджувала, що писати про тварин має таке саме право, як і

інші письменники, цим самим вона рятувалася від самотності і порожнечі, які часто її переслідували: «Коли мені хтось докоряє, що пишу про тварин, я кажу: міг писати про звірів Іван Франко, Гете, Лондон, Колет, Кервуд, Аксель Мунте, Пол Галіко, вже наш сучасник, то чому не можу, чому не маю я?» [25, с. 6]. Загалом дослідник відзначає простий стиль письма із широким використанням бойківської говірки.

З нагоди 40-річної літературної і громадської діяльності С. Парфанович у липневому номері журналу «Наше життя» (1967), що видавав «Союз українок Америки», членкинею якого була письменниця, побачила світ стаття «Як ми її бачимо» української журналістки і письменниці У. Любович (справжнє прізвище – Старосольська). У ній авторка вказує на різносторонні зацікавлення С. Парфанович та переконливо доводить про їхню взаємодію, бо «її перо працює з однієї сторони в службі її фахового знання та його популяризації, а з другої сторони передає у літературній формі те, чого досвідчила, і як лікар, і як суспільний діяч» [19, с. 3]. На думку У. Любович, визначальною у долі С. Парфанович є надзвичайна її активність у різних напрямках діяльності, оскільки саме це є рушійною силою будь-яких починань: «Вся її діяльність, фахова, суспільна чи публіцистична, все це і є боротьба за здоров'я, отже, і за життя людини» [19, с. 4]. Характеризуючи С. Парфанович як професіонала своєї справи та людину в цілому, У. Любович констатує притаманний письменниці ентузіазм, любов до людей і тварин, загалом до всього сущого. І навіть при найбільшій тузі за рідним краєм, С. Парфанович «всюди бачить людину, її турботи, почування, любов і терпіння, усюди в природі бачить красу» [19, с. 4], незалежно від того чи думками в Україні, чи фізично на іншому континенті планети.

У літературному нарисі Л. Хапливої, виголошеному як доповідь на вечорі в НТШ у Нью-Йорку ще за життя С. Парфанович та оприлюденому у «Пропам'ятній книзі гімназії сестер Василянок у Львові» (1980), виокремлюється виразна риса, спільний мотив всієї літературної творчості письменниці – велика любов до життя, глибоко закорінена у сюжетах та

художніх образах. «Народження і відродження, – стверджує Л. Храплива, – ріст, буяння сил природи, це її улюблена тема. Вона її особливо глибоко зворушує і авторка знаходить щораз нові слова й порівняння, щоб славити життя в усіх його формах» [42, с. 145]. Дослідниця доводить, що письменниця як ніхто інший достеменно знає закони природи, розуміє її та відчуває, а, отже, це дозволяє їй «знайти небуденне навіть у такому здавалося б самозрозумілому явищі, як те, що звірина здобуває собі поживу, чи що ліс весною зеленіє» [42, с. 145]. Зосередження на простих речах, уводить читача у безмежний таємничий світ живого, бо «авторка намагається підійти до звірів та рослин якнайбільше в їх власний спосіб. Хоче пошанувати їх власні закони, не накидаючи їм людських прикмет та способу думання» [42, с. 146]. Письменниця до створення текстів підходить творчо, помітно опоетизовує те, про що пише, виховує у своїх читачів почуття краси, вчить бути спостережливим, милосердним та уважним до всього, що оточує людину.

Окремо Л. Храплива акцентує на фігуруванні образу людини в творах С. Парфанович, котра на основі реальних осіб змальовує різні характери та долі, творчо переосмислює їх. «Її люди старі й молоді, закохані й самотні, чоловіки й жінки, але з переліку, звичайно, далеко не повного, типів зображених в її творах, стає ясно, що авторка розглядає їх не лиш в особистих внутрішніх конфліктах, вони для неї не осамітнені проблеми екзистенціалістів» [42, с. 147], – підкреслює Л. Храплива. Разом з тим у художніх творах С. Парфанович виокремлюються суспільні і національні проблеми, що засвідчує глибокий патріотизм письменниці, який є складовою частиною сюжету багатьох її оповідань. До речі, якнайкраще С. Парфанович характеризує свій патріотизм у книзі «У Києві в 1940 році».

Більше інформації про С. Парфанович міститься у публікаціях, які з'явилися порівняно недавно, в період незалежності, коли зріс помітний інтерес до українських письменників з діаспори. До таких належать публікації І. Білавича, О. Даниляка, Л. Табачин, Р. Федоріва, Л. Яременко та ін. Зокрема на інтерпрофесійній культурно-просвітницькій діяльності С. Парфанович

акцентує увагу Л. Яременко. Дослідниця деталізує на професійному зростанні лікарки, простежує етапи її клінічної, викладацької й виховної діяльності, виокремлює найважливіші праці з історії медицини та внесок С. Парфанович щодо запобігання та виявлення жіночих хвороб.

З нагоди 100-ліття від дня народження С. Парфанович на пошану письменниці у 1999 році побачив світ спеціальний випуск «Лікарського збірника», матеріали якого всебічно висвітлювали життєвий, творчий та професійний шлях письменниці, а також наявна автобіографія та її вибрані публікації медичного, публіцистичного та літературного характеру. У цій стосорокасторінковій книзі, виданій заходами Лікарської комісії Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові, Українського лікарського товариства у Львові та Українського лікарського товариства Північної Америки, запропоновано два основні розділи, наявна вступна стаття докора Павла Пундія, архівара Світової Федерації Українських Лікарських Товариств, причому всі матеріали подаються українською мовою, окрім згаданої статті, яку продубльовано в перекладі англійською. Авторами збірника стали Ірина Даценко, Ярослав Рудницький, Маріян Панчишин, Ганна Черінь, Леся Храплива, Іларіон Чолган.

До сторічного ювілею письменниці також в американській «Свободі» було надруковано статтю Павла Пундія «Д-р. С. Парфанович-Волчук – визначна лікарка-громадянка і письменниця», в якій розповідається історія життя письменниці, виокремлено два періоди у її долі. Перший – передвоєнний, у якому були медичні студії, спеціалізація і праця лікарки-гінеколога, активне членство в Українському лікарському товаристві і Союзі українок, просвітянська і гігієнічна публіцистика, протиалкогольна й протинікотинова діяльність на теренах Галичини; другий – післявоєнний, еміграційний, що охоплює лікарську і просвітянську практику у Німеччині, а також громадську і письменницьку роботу в Америці.

Видатна постать української медичної науки Софія Парфанович та її внесок у розвиток медицини цілісно постає у публікації О. Даниляка з нагоди

120-річчя з дня народження письменниці «Софія Парфанович – український лікар і просвітник», в якій розкрив професійні якості та проаналізував її низку медичних матеріалів.

Висновки до 1 розділу.

Підсумовуючи вище сказане, варто зауважити, що цілісний образ письменниці, лікарки і громадської діячки Софії Парфанович постає завдяки мемуарним матеріалам, а також науково-критичним публікаціям, у яких розкрито важливі аспекти її життєво-творчої долі. Причому більша частина джерел стосується з'ясування фактів біографії, менше йдеться про її художню спадщину, яка заслуговує на глибше прочитання й відповідну інтерпретацію.

РОЗДІЛ II.

АНІМАЛІСТИЧНИЙ ДИСКУРС ТА АНТРОПОМОРФІЧНИЙ АСПЕКТ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ СОФІЇ ПАРФАНОВИЧ НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «ЛЮДИ І ТВАРИНИ»

2.1. Психоаналітичний аспект творення образів людей і тварин у малій прозі С. Парфанович

У збірці оповідань і нарисів «Люди і тварини», що побачила світ у Нью-Йорку в 1969 р. за редакцією В. Лева, та у якій вміщено сорок сім оповідань, цікавих за сюжетом та художніми образами, С. Парфанович обґрунтовує своє звертання до анімалістичної тематики тим, що тварини завжди були у центрі її уваги, починаючи ще з дитинства. «Не так, як інші діти, я не любила ляльок та інших неживих іграшок, – зізнається С. Парфанович. – Натомість з котом, чи кицею я дружила і я любила їх. Вони були живі і їхнє життя приносило й мені багато нового й цікаво. Так часто вони потребували від мене захисту й тепла, як під час їхньої хвороби, так і тоді, коли інші діти дошкулювали їм. Тоді я жалувала й пестила їх. Але я теж потребувала від них тепла й ласки. Давала їм мені киця мого дитинства, давав чорний Піці, а згодом усі інші домашні звірі, яких у нас не бракувало. Моїми іграшками були теж звірі, зроблені з дерева чи бляхи, навіть з паперу» [26, с. 7]. Яскравим прикладом слугує оповідання «Сюйка: Ясний спогад дитинства», яким започатковується книга. У ньому авторка змальовує образ кішки Сюйки, яка відчувала внутрішні потреби головної героїні Марійки й в особливі моменти була поруч. Рятувала від безсоння, своїм теплом і мурликанням зігрівала під час зубного болю, навіть задіювалася в дитячих забавах. Кішка була справжнім членом родини, особливо у дітей вона пробуджувала почуття обов'язку, добра і ніжності. Засинаючи поруч з Марійкою або Славком, дарувала дітям відчуття дружності і співчутливості. Історія Сюйки, яка має трагічний фінал, показує, наскільки люди і тварини вміють співіснувати, відчувати та розуміти одне одного. Показано, як хвороба Сюйки змусила Марійку хвилюватися за долю

улюбленої тварини та зрештою її смерть стала великою втратою для дитини й наклала помітний відбиток на психологічний стан дівчинки, котра не могла повірити у те, що дорогої киці більше немає. Оповідання має автобіографічний характер, оскільки письменниця неодноразово згадувала про свою домашню кішку, яка і стала героїнею її художніх творів.

Образ кішки присутній і в оповіданні «Перші кроки». Тут головна героїня киця Боя, яка приводить на світ маленьку тигросмугу Мицку, розкривається через власну поведінку та характер. Господарі, спостерігаючи за твариною, виявляли низку прикмет, пов'язаних з погодними умовами. І, за твердженням оповідача, кішка Боя відчувала і знала свою непересічну присутність в будинку господарів. Знову ж таки образ тварини, оживлений у своєму змалюванні та наділений людськими якостями, приваблює тим, що стає для людини захистом та оберегом. Авторка показує не лише співдружність людей і тварин, а й взаєморозуміння між самими тваринами. У цьому випадку – псів, котів та свійської птиці. В образі кошеняти Мицки постає маленький хижак, наділений цією вдачею від батька-кота. Спостерігаючи через віконце на горищі за навколишнім світом, Мицко уважно придивляється до мешканців подвір'я. Кошеня боїться домашніх собак, тому не наважується спуститися з горища униз. Попри свою ще дитячу невинність, все ж прагне вполювати горобця, який потрапив у його поле зору. Спроба виявилася невдалою, однак це додало рішучості та відважності маленькій тварині, яка попри власні страхи, керуючись природним інстинктом, зуміла подолати внутрішній бар'єр. У цій ситуації кошеня діяло імпульсивно, що зрештою додало йому впевненості та стало ознакою дорослішання. Тварина опиняється на дворі, де донедавна їй здавалося чатує небезпека в образі собак. Зазнавши невдачі при полюванні на горобця, кошеня, як справжня дитина, виявляє свої емоції котячим плачем. На допомогу приходить матуся Боя, яка заспокоює малечу. Умовно тут можна порівняти материнську любов тварини і людини, де однаково роль мами є визначальною.

Недружні взаємини між котами та собаками розкриваються в оповіданні «Неоднакові». Якщо у творі «Перші кроки» домашня живність перебувала у дружніх стосунках, то у цьому, навпаки, виразно показано характери собак і котів, які відверто не люблять присутність одне одного, особливо з натяком на те, що і між людьми, різними за характером, поведінкою та світоглядом можуть бути розбіжності й несприйняття.

Образ кішки Бої мігрує з оповідання «Перші кроки» у «Неоднакові». Тут вона змальована як турботлива мати та протиставляється іншому образу кішки – Фіки. Народивши одночасно кошенят, Фік, на відміну від Бої, відмовляється доглядати за своєю малечею, покинувши їх напризволяще. Господарі змушені були Фікових кошенят перекласти до Боїних, котра прийняла чужих як своїх: «Боя вилизала, ogrіла й пригорнула Фікових котенят. Два тигрики жадібно приссалися до матірних грудей. Фік зблизився з байдужою цікавістю й заглянув у Боїне гніздо. Боя завуркотіла та плюнула. Фік утравив всі права до своїх малих» [26, с. 25]. Втрата материнського обов'язку, свободолюбива поведінка, зрештою егоїзм тварини цілком відповідає окремим категоріям матерів і у світі людей.

Без любові, з холодною байдужістю одне до одного, жили кіт Варка та пес Лиско в оповіданні «Приятель». Пес тримався господаря, проводив час біля хати, кітка, навпаки, ходила на ловлю мишей, назустріч новим пригодам. Кожен жив своїми інтересами. Проте авторка змальовує ситуацію, в якій пес постає рятівником для маленьких кошенят, яких топить господар. Лиско виносить з води четверо потоплених малюків та приводить до них їхню матір Варку. Співчуття до ближнього перемагає, навіть якщо не відчуваєш особливої приязні, у цьому випадку до співмешканця кота. Материнські почування змусили кішку хвилюватися за долю своїх немовлят, проте Лиско позбавив її страждань, вказавши на місце перебування її дітей. Пес Лиско проявив найвищий рівень співчуття до горя ближнього та своїм добродушним вчинком врятував ціле сімейство. Як між тваринами, так і людьми, завжди є

причини для покращення своїх відносин, і там, де зберігалася байдужість, можуть народжуватися нові почуття – дружби і обов'язку.

Відповідь на питання чи існує дружба між тваринами і людьми знаходимо в оповіданні з алегоричною назвою «Він говорить». Тут через діалоги господарів Гриця, Мілі та пса Бриська розкривається проблема взаємовідносин та показана найвища міра взаєморозуміння. В образі пса Бриська, названого без зайвих семантичних ускладнень, оскільки походження його було не з породистих псів, що підкреслюється у творі словами: «Не якимось Цезаром, чи Нероном, а звичайнісіньким Бриськом. Яку кращу назву можна було дати такому простюхові, з гладкою, короткою, яснобронзовою шерстю і темнішими, довгими вухами?» [26, с. 31], постає розумна тварина, яка цілком розуміє господарів і спілкується з ними своєю мовою. Пес Брисько за інтонацією звертання до нього вловлював настрої Гриця та Мілі, особливо, коли докоряли за його вільну поведінку: «[...] Дуже не любив довгих промов та ще й закидів. То на людський лад. І, навіщо їм оця одноманітна мова, без глибшого значення? Постійно така, якби млинок хтось крутив. Той, що ним господиня меле м'ясо. Тільки як лаються чи погрожують, мова ця змінюється, набирає гостроти та виразу і тоді й справді набирає глибини й значення порядної, собачої мови» [26, с. 35]. Брисько не лише розумний пес, а й водночас хитрий, бо, вловлюючи настрій і поведінку своїх господарів, вмів інтонаційно підлаштуватися, бути милим і підлесливим, залежно від ситуації. Це давало псові можливість досягати власної цілі, бо найбільше любив пестощі і увагу, що неодмінно отримував через свою покірність: «Ах, ті люди, ті люди! Їх не раз не розумів пес. Тобто їхньої поведінки. Бо на їхню мову найкраще відказувати своєю і то ніжно і прихильно. Чемність завжди поплачується і дурень інакше собі її пояснює як той, що йому підлещується. То ж краще бути милим і підлесливим» [26, с. 35]. У творі через образи людей і тварини показано, що завдяки догідливій поведінці можна уникнути конфліктності та отримати бажане.

Соціально-психологічний характер має оповідання «Його очі», в якому авторка змальовує портрет собаки та його сліпого господаря. З вуст оповідача подається психологічна характеристика тварини та людини, зіставляється їхній зовнішній вигляд та поведінка. Очима незрячого господаря став його пес, який поруч з чоловіком постійно відчував страх: «У сліпця було худе обличчя, його ніколи не роз'яснював усміх. Воно було темне, сіраво-біле, безвиразне й незбагненне. Як темрява, що лежала поза мертвими очима. У пса були інтелегентні очі, повні людського виразу. Вони, здавалося, думали. І вони – боялися. [...] Він, справді хвилювався, прекрасний чорний пес, що його очі належали людині. Чого боявся пес із людськими очима?» [26, с. 158]. Страх, що пов'язаний, очевидно, з відповідальністю за долю свого господаря. Тварина розуміла і відчувала покладений на неї обов'язок бути поводителем людині, берегти її від небезпек. Натомість замість вдячності отримувала жорстоке поводження з боку господаря. Авторка засуджує нелюдськість чоловіка, котрий в моральному плані стоїть нижче за свого пса: «[...] Видючі очі пса, і темні очі людини, нервові дрижання, що пробігало по лисніючій шкірі, під якою пружились сильні м'язи, штовхання і биття, і люди, що дивилися на цю боротьбу двох пар очей. Очей: мертвих, але повних злости, і видючих, повних страху» [26, с. 158–160]. Авторка будує розповідь на контрастах, де одним із центральних образів постають очі – символ внутрішнього світу та, відповідно, зір виступає відображенням зовнішнього світу в душі людини. Фізична вада чоловіка аж ніяк не повинна виправдовувати його жорстокість, навпаки, у творі письменниці спонукає зрозуміти вмотивованість психічного стану господаря. Письменниця концентрується на внутрішньому житті персонажів, показує їх у динаміці. Загострює увагу на важливих питаннях морального характеру, де внутрішні якості тварини переважають над людськими.

Пишучи про тварин, письменниця заглиблюється у психологію анімалістичних образів, розкриває характер та вдачу своїх персонажів. Наприклад, в оповіданні «Такий у нього характер» С. Парфанович описує

поведінку пса Латки. Пояснюючи походження імені героя, що відповідає його зовнішньому виглядові, у творі акцентовано на звичках тварини, яка тонко відчувала запахи та полюбляла облизувати руки своїх господарів. Фізичний контакт тварини з людиною, своєрідний взаємообмін енергіями, сприяє виникненню невидимого зв'язку, відчуття довіри і захищеності.

Те ж саме можна спостерегти в оповіданні «Спадкоємець», в якому постає образ пса Топса, на очах якого втрачає свідомість його господаря пані Анна Шан. Окрім домашнього улюбленця, жінка не мала нікого близького. До тварини вона ставилася з великою любов'ю та привітністю, на відміну від сліпого господаря з оповідання «Його очі». Пес також був відданий своїй господині та виступає у ролі рятівника, який кличе на допомогу сусідів. Анна Шан помирає в лікарні, проте залишає своєму улюбленцю грошовий спадок, забезпечивши йому подальше існування. Людина відповідальна за долю прирученої тварини.

Проблема відданості тварини господарям актуалізується і в оповіданні «Пішли разом». Кицька Бурочка, на противагу псу Топсу, таки не змогла врятувати свого господаря від загибелі у пожежі, у якій загинула і сама. Голосно нявкаючи, їй не вдалося розбудити чоловіка, котрий міцно спав, надихавшись диму. Тварина зрештою притулилася до господаря й разом з ним покинула цей світ.

До речі, тема взаємодії людини з природою розкривається у низці оповідань С. Парфанович. У творі «Над озером» змальовано картину дикої природи, де птахи, комахи, жуки, плазуни, рослини, хатні мешканці, такі, як павуки – уся ця живність тісно взаємодіє зі світом людей. Анімалістичне та антропоморфічне перебуває у постійній кореляції. Присутні тут анімалістичні образи виконують подекуди символічну функцію. Згадані павуки на початку твору, які живуть в оселі, снують павутину, символізують центр світу таплинність й оновлення у природі. Чорний жук під ковдрою уособлює сонячного бога, який приносить удачу та щастя. Припускаємо, образ жука є не випадковим, оскільки у творі зображена пора року весна, коли все оживає,

пробуджується після зимового сну. В описах природи домінують сонячні барви, як наприклад, «Хата залита сонячним золотоцвітом» [26, с. 41] й увесь твір пронизує ностальгія оповідача за красою бойківських краєвидів. На те вона і природа, що всюди є прекрасною, навіть в заокеанських краях: «Дерева підросли. Високі американські ялівці не мають колючок. Їхня частина м'яка, яснозелена. Цілі посипані сиваво-зеленими ягодами. Пахнуть і смакують як наші в бойківських горах. Але під ними не ростуть гриби. Загалом не родяться гриби, наші боровики. Треба чекати на осінніх козарів, чи масляків і підпеньок. Немає під ними й афинника, і загалом ягід» [26, с. 41]. За всім живим, що крутиться довкола озера – бурундучихою, білкою, вужем, синьою чаплею спостерігає дівчина Галя, котра переноситься авторкою в інше оповідання – «У світі черепах».

У цьому оповіданні порушено тему колообігу життя. Смерть черепахи обертається новим життям для мух, мурах, черв'яків: «Усі їдять, і жеруть, і пирують. Вони всі присвоїли собі товсту комору. [...] Але своїм трупом він годує багатьох і на ньому родиться нове життя: вилягаються личинки комах і черв'яків. Швидко вони переміняються в здорових, гарних тварин. Не мине декілька днів і при дорозі лежатиме порожній щит і рогові додатки. [...] Митимуть дощі, сушитиме сонце аж поки рогові залишки спорохнявіють, розсипляться й увійдуть у вічний круг життя» [26, с. 46]. Все в природі закономірно, відмирає одне, народжується інше, отже, відбувається постійне самооновлення. А ще діє природний добір, за яким виживають сильніші. На прикладі черепах показано, як легко, щойно народжені черепашки, можуть стати здобиччю для водяного птаства. Або втручання людини у світ природи також може розбалансувати його, коли хлопці, наловивши маленьких черепашок, влаштовують між ними перегони.

У малій прозі С. Парфанович показано, як представники дикої природи, зокрема, ведмеді, скорочують дистанцію відносно людей. І не останню роль у цьому відіграє людина. В оповіданнях «Ведмежа застава», «На страху скінчилося» змальовано образи ведмедів, які за своєю суттю є хижаками, але

легко і безперешкодно входять у світ людей: «З ведмедами пів біди, їх можна навчити поведінки. А, от туристів ніяк. Усюди розміщені таблиці з остерогами. Але не слухають. Годують бурмилів і зовсім їх розпустили. Нічого дивного, що знахабніли і пхаються до людей, залазять до авт, спиняють рух, пліндрують шатра і нишпорять в бочках із сміттям» [26, с. 53]. Символічна назва оповідання «На страху скінчилося» вписується у змістове наповнення, коли зустріч із диким звіром все ж криє у собі небезпеку. Оповідання має повчальний характер та застерігає від легковажного поводження із хижими тваринами. Не варто підпускати близько хижака, бо можна позбутися не лише харчів, а й за несприятливих умов отримати шкоду здоров'ю. Як це, до речі, описано в оповіданні «Смердюх у бочці». Наближення Миколи до скунса коштувало йому неприємного запаху на тілі та породженої ненависті до цього класу тварин, які, випорскуючи смердючу рідину, у такий спосіб захищають себе від можливої загрози.

Запах скунса на тілі студента Василя в оповіданні «Чому Василь покинув службу» став причиною його звільнення з однієї роботи і влаштування на іншу. Випадок із скунсом стимулював хлопця прийняти швидке рішення щодо своєї подальшої праці. Крім того, тут порушена проблема освіти та матеріального забезпечення. Василь змушений заробляти кошти, щоб можна було продовжувати навчання, заплативши за нього.

Авторка змальовує ситуації, коли скунси реагують не лише на людське, а й тваринне. Від скунсового запаху і виділеної ним рідини постраждав пес Бобцьо в оповіданні «Бобцева пригода». Полювання Бобця на скунса виявилось невдалою затією, яка обернулася для пса неприємністю. Ця пригода стала повчальною для Бобця, бо він добре затямив, що полювати на скунса – небезпечна справа: «[...] Бобцьо зрозумів, що таке скунс і вже ніколи, за жадну ціну не був би наблизився до нього. Здалеку, помітивши чи вловивши запах, він скавулів та, підібравши під себе хвоста, втікав у протилежному напрямі від того, з якого вітер ніс сморід скунса» [26, с. 66].

Як бачимо, серед тварин також існують небезпеки, як це змальовано в оповіданні «Прощай, мамо!». Виявляється, старі ведмеді не люблять молодих і можуть навіть їх розірвати: «Назустріч вийшли два Бельбаси ситі від вловленої риби. Простували до мами. Та дорогу їм заступив ведмідь, справжній бурмило. Більший і кріпший за маму-ведмедиху, він ступав на міцних ногах і його гострі, великі кігті дерли землю. Очі світили ненавистю, пронизували люття. Грізно вискалив зуби. Ведмедиха кинула погрозливий клич – звук остороги» [26, с. 59]. Ведмежата вчасно зреагували на загрозу з боку старшого ведмедя, отже, змушені поводитися обачно та бути готовими боротися за власне життя, бо виживають сильніші.

Порушує письменниця проблему свободолобності тварин. Ілюструючи історією єнота з оповідання «В неволі», С. Парфанович привертає увагу до теми звірячої неволі. Акцентуючи на свободолобному інстинктові цієї тварини, авторка застерігає не вдаватися до жорстоких методів приручення тварин, закриваючи їх у клітці. Надто чуттєво сприймається опис психологічного стану звіра після потрапляння у клітку: «Я бачила полоскуна в неволі. В зоологічному городі жив він у просторій клітці і його годували. Поївши, він зараз таки розпочинав свою мандрівку здовж сітки. Туди й назад, туди й назад. Він поспішав, він дерся на сітку, він пробував дістатись під неї. Він ішов, і йшов, і біг. Його темні очі запались глибоко й чорні окуляри надавали їм виразу розпуки й трагічності. Він потовкався об стіни клітки, він ходив, він біг, він шукав виходу. Мені здавалося, що він так довго ходитиме, аж поки не впаде з безсилля» [26, с. 73–74]. Оповідач, спостерігаючи за твариною, співчуває та роздумує над її подальшою долею. Оповідання має морально-дидактичне значення, бо у фіналі твору підкреслюється головне – неможливо приручити та переінакшити дику природу: «В книжках пишуть, що полоскуна легко приручити й що він стається милим домашнім звірятком. Ніколи не бачила я прирученого полоскуна. Але, коли таке буває, скільки то розпачливого побивання воно коштує свободолобному звіреві» [26, с. 74]. Зрештою риторичне питання змушує задуматися над цією проблемою та

зробити відповідні висновки: «Хто, чи що, навчив його цінити свободу? І боротись за неї. Люди кажуть, що в нього від віків – тисячів їх, свободолюбний інстинкт» [26, с. 74].

Проблема свободи актуалізується і в оповіданні «Коти пана професора», в якому чоловік, підступно зловивши свободолюбного кота Сніжка, хоче його приручити. У творі показана поведінка тварини, насильно утримуваної у закритому просторі: «Невже можна забути волю? Німий запит лежав у синіх кришталевих очах, що наче б гляділи кудись поза людину, може й поза світ» [26, с. 97]. Кожна котяча спроба визволення зазнавала невдачі. У Сніжкові перемагало його дикунство. Зрештою професорові таки вдалося приручити кота, хизуючись цим перед своїми учнями: «З дикунчика він стався дуже вірним та дисциплінованим звіром» [26, с. 102]. Наближеною до попередньої теми постає проблема особистого простору у світі птахів. Змальовуючи пару гусей в оповіданні «В обороні житла», письменниця викриває жорстокі закони дикої природи. Боротьба за місце перебування, обертається для гусака з гускою втратою майбутнього потомства. Поки гусяче подружжя відвойовувало у прилетілих зайд місце свого житла, ворони підло скористалися моментом їхньої відсутності та з'їли яйця, з яких мали вилупитися гусенята.

Повертаючись до оповідання «Коти пана професора», авторка порушує ще декілька проблем, зокрема браконьєрства, пов'язаного із пропалим господарським котом Сірком та Сніжком, який також став жертвою ловів однак вчасно визволеного паном професором, його дружиною і донькою. Інша проблема – звикання і прив'язування тварин до людей, як це сталося із Сніжком.

Інша тема – захисту тварин розкривається в оповіданні «Гуси відлітають». Роль людини у житті дикого птаства може бути визначальною. В образі пана Джека Майнера постає опікун та захисник диких гусей та качок, котрий присвятив цій справі все своє життя та передав її у спадок своїм синам: «Він бачив, що люди винищують тварин і що їхня кількість щораз

зменшується, що цивілізація є ворогом тварин. Що вони є не лиш засобом харчів для людини, але й окрасою нашої землі. Що в постійній боротьбі гатунків одні винищують одних і слабші, менше цінні, улягають сильнішим. Що неправдою є, начеб у природі панувала рівновага й вона сама вирівнювала стан своїх тварин. Бо поміж неї і тварин увійшла цивілізація, масові лови, затроєні води й дерева, отрутне повітря, і далека дорога перед птахами, що летять на південь» [26, с. 81–82]. Своєю волонтерською діяльністю пан Майнер домогся визнання його справи з боку держави. До його аргументів – зберегти популяцію птахів, прислухалися у найвищих владних кабінетах. Своїм оповіданням авторка переконливо доводить, що діяльність людини в галузі захисту тварин, має важливе значення для порятунку і збереження живої природи.

Письменниця порівнює природні інстинкти тварин із хижацтвом людини, коли вона втручається у природу та руйнує її: «Та ж вона найхижіша з усіх хижаків і вбиває майже все живе, не лиш для своїх харчів, але й для насолоди вбиває. Але її славлять, ще й пам'ятники їй ставлять. Але коли кіт зловить мишу чи горобця, люди вважають його за злочинця й дикуна. Хоч ніхто не лає людей за те, що їдять ледве підігрітий кусок м'яса, що його називають стейк, з якого витікає ще кров» [26, с. 85], – ця проблема є наскрізною в оповіданні «Пташина пімста». На прикладі кота Лапки показано, яку розплату він поніс за з'їденого пташка. Інший птах, що був свідком розправи кота над товаришем, за слушної нагоди надлітав та клював котові голову, що зрештою змусило Лапку назавжди покинути своїх господарів. Помста птаха виявилася згубною для кота, а, отже, за злочинні вчинки природа жорстоко карає.

Своє продовження проблема захисту і водночас полювання на тварин знаходить в оповіданні «Дві колоди». Мовиться про те, що полювання для людини стало розвагою, а не засобом для пошуку їжі: «Колись вона мусіла ловити й убивати, бо дичина була єдиним її харчем. Але тепер, коли людина сама вирощує доволі харчів, цього вона не потребує. Лови стали для неї

розвагою, спортом» [26, с. 128]. Проблема зникаючих видів тварин гостро стояла як колись, так і тепер. На прикладі Америки, С. Парфанович показує, як діяльність людини зчаста виявляється згубною для флори і фауни. Окремі види тварин фактично вимерли, інші потребують охорони.

Анімалістична тематика збірки «Люди і тварини» переплітається із детальними описами міст, зовнішнього вигляду вулиць, порослими різною рослинністю, де постає образ Америки в цілому. Це спостерігаємо в оповіданні «Над вулицями – соняшники», в якому акцентовано на особливостях міського життя: «Евению чи стріт, а може бульвар? Все одне: дімки й дімки, мільйони їх. Білі, жовті, бронзові. Часом квітки в городці, майже завжди гараж. Часом пес, ніколи курка. Хіба що вистругана з дерева, щоб не забули діти, що яєць не несе машина, тільки тварина. Але бур'ян – вічний. Він рівноправний громадянин американської вулиці. Можете стати край асфальту, розгорнути ботанічний атлас і вивчати американську рослинність» [26, с. 87]. А далі письменниця подумки переноситься в Україну з її колоритними ландшафтами, унікальною для неї флорою і фауною й ностальгійно порівнює українську красу природи з американською.

До речі, у багатьох художніх творах С. Парфанович творить міфологізований образ України. Вона прагне закріпити його у власних текстах, оскільки туга за рідною землею є своєрідним лейтмотивом усієї її художньої спадщини. Особливо це стосується збірок оповідань «Ціна життя», «Загоріла полонина», «Інші дні», де центральне місце посідає природа української землі, зокрема Бойківщини. І, як бачимо, у збірці «Люди і тварини» письменниця апелюючи до образу України, ностальгійно співставляє особливості природних ресурсів України й Америки, яка в багатьох моментах нагадує їй рідний край. Досліджуючи міф-образ України у творчості жінок української діаспори, Ю. Денисенко слушно зазначає, що С. Парфанович з числа тих письменниць, котрі асоціюють Україну з Граалем, бо порівнює українську землю із чашею, що уособлює Грааль: «У західноєвропейській культурній традиції Грааль – це символічне джерело життя та безсмертя, достатку. Той,

хто п'є з чаші, куди було зібрано кров розп'ятого Христа, виліковується від усіх недугів, навіть мертвий пробуджується до життя. В поглядах на Україну С. Парфанович простежується саме таке тлумачення України» [14, с. 29], – підкреслює Ю. Денисенко.

Часте перебування письменниці на лоні гірської природи, надихало на твори, в яких поставали картини гірського життя і не лише українських Карпат, а й, наприклад, Альпійської місцевості, де С. Парфанович неодноразово відпочивала з родиною. Особливості альпійського побуту змальовано в оповіданні «Пікош, картини і лебеді». Образи тварин, зокрема kota Пікоша, лебедів, овець та собак-вівчариків увиразнюють описи гірського краю, колоритно вписуються у природний ландшафт та є його частиною: «Вівці самі дріботіли стежками й узбіччям та бралися верх. Он уже й стая. Широко розкрита загорожа, овечий запах, убита земля. Блеючи, забігали вівці поза огорожу, а вівчарики підганяли їх з боків, гавкаючи завзято. [...] Від кошари запах ватри й спів. Йодлер. Знайомий світ гір» [26, с. 106]. У ролі оповідача постає увиразнене авторське я, що відображає емоції, враження та замилювання новою місцевістю. Споглядання за навколишньою дійсністю окреслює інтереси, уподобання творчої індивідуальності. Авторські майстерні описи – своєрідні рефлексії, спостереження «свіжим» поглядом за буденним життям гірських мешканців та відображають аспекти внутрішнього і зовнішнього світів оповідача. Наявний автобіографічний характер оповідної манери твору, засвідчує авторську інтенцію зафіксувати побачене, художньо передати обсервовані картини навколишньої дійсності.

Ця ж тенденція простежується в оповіданні «Чіко, кийок і я». Подорож до моря подарувала зустріч із собакою Чіко, який став супроводжувати оповідачку під час її прогулянок. У творі центральними образами постає Чіко та морська природа, яка виступає радше не фоном, а дійовою особою. Авторка психологізує навколишню дійсність, надає їй особливого звучання. Підводний світ морського дна майстерно змальовано в картинах-описах, що вказує на авторське вміння фокусувати увагу на деталях, які увиразнюють глибокий

внутрішній світ оповідача: «Кожен камінь має на собі чи довкола себе стільки життя! На ньому краби й різні рачки побудували собі свої вежечки мушлі й скойки. Все дно поросле кораллями. Але не думайте, що там тиша й гармонія. Там зажерлива боротьба, там повно небезпек. Оце скойка. Наче подвійний вахляр, прикріплений до дна. Обидві половині ледве відхилені. Хтось сидить і чатує. За найлегшим дотиком замикається. [...] Під каменем, морські їжачки. Майже під кожним по кілька. Вінець бордових кілець хвилює довкола отвору. Він теж чатує. Помаранчева зоря. Наче з порцеляни. Не хочеться вірити, що жива. Проте: відірвіть її від морського дна – держиться міцно – і побачите, що рамена корчаться і пружаються, і губа відчиняється і зачиняється. Група рожевих поліпів росте собі невинно, наче рослини. Торкніть одного, і він швидко скорчить рамена й закриє ними отвір. Сафірові, прозорі міхурці прикріплені до дна. Вони з галярети, як медузи. Здовж міхурця покручений провід. Що ість така галярета? Вона, велика кількість тих сафірових галярет, додає синяви до кольору води. І риби. Великі срібно-сині кінги. І багато синіх тварин чи рослин» [26, с. 124 – 126]. Вражає поетична самотність твору, багатобарвний опис природи, екзотичні пейзажі, де між світом тварин та людей панує гармонія.

Натомість в оповіданні «Фазани» за дружбу з людиною птахи заплатили власним життям. У цьому творі, як і в багатьох інших оповіданнях С. Парфанович, виокремлено проблему несумісності особин дикої природи зі світом людей. Зчаста таке поєднання має приречений характер. Дикі тварини, приручені людьми, змінюються, що впливає на їхній інстинкт самозбереження. Вони стають не такими пильними та кмітливими, вчасно не розпізнають небезпеку, як це сталося з фазанами, яких ще маленькими одомашнили. Лісник Михайло під час косіння трави, натрапивши на гніздо з фазанами, змушений був забрати їх додому, де вони зростали разом з курми. А коли підросли, то ходили за ногами господарів. Це і стало причиною їхньої загибелі. Один фазан загинув від рук чужого хлопця, котрий подумав, що фазан на нього нападає, а інший став жертвою пса надлісничого як мисливська

здобич. Мораль цього оповідання полягає в тому, що неможливо дістати користь з того, що не відповідає своєму природному станові.

Оповідання, в яких головними суб'єктами розповіді є малі і великі тварини, серед них – комахи та павуки, цікаві не лише сюжетною лінією, а й подекуди відзначаються своєю енциклопедійно-інформаційністю. Зразком такого типу розповіді може слугувати оповідання про тарганів «Великі мандрівники», в якому розкривається історія боротьби з комахами, що асоціюються з неохайністю та антисанітарією. Оповідачка ділиться своїм досвідом боротьби з надокучливими, бридкими і всюдисущими комахами, порівнює їх з мандрівниками, розмножених по всій планеті. Основна розповідь доповнюється короткою довідкою про окремі види тарганів, особливо поширених на американському континенті. Авторські пояснення дозволяють розширити знання про цих тварин, оскільки містять точні наукові характеристики: «Є два роди тарганів. Таргани американської породи є жовтяві з сяючими крилами, великими вусами й великими рухливими очима. Вони й літають, на жаль. Є пора, очевидно влітку, коли вони літають низько над землею наче травневі хрущі. Не тяжко, щоб такий один чи кілька не сіли в вас на голову, або летячи не вдарили вас в обличчя. Це так звані західні таргани. На відміну від великих, прудконогих чорних, що їх ви знаєте з Європи. Вони називаються: східні таргани – «блятта орієнталіс». Для відрізнєння від американських рудих, – „блятта окцидента-ліс”» [26, с. 202]. Читач дізнається про ареал поширення тарганів, що вийшли з азійських просторів, де їм стало тісно і холодно, після чого разом з людськими речами та іншим начинням переносилися з однієї країни в іншу. Найкращим методом боротьби з цими неприємними на вигляд комахами – хімічний спосіб знищення. Літературне опрацювання цієї теми у поєднанні із загальною інформацією про конкретний вид тварин сприяє розширенню уяви та знань юних читачів.

2.2. Суспільно-побутова проблематика у контексті аналізу анімалістичних образів

Через висвітлення суспільно-побутової проблематики, С. Парфанович на перший план висуває також образи тварин, які відіграють ключову роль у долі людини. В оповіданні «Кінь каже...» змальовано період воєнного стану, коли кінь Лялька, який раніше був у власності військових, своєю непокірною поведінкою вносить корективи у план господарів Тодірків втекти з рідного села, котрі хотіли звільнитись від більшовиків, та змушує їх прийняти зворотне рішення повернутися назад додому. Проте повернення виявилось нетривалим, кінь таки вплинув на подальшу їхню долю. Лялька припала до душі представникові більшовиків, майорові Федоренку, «людині наскрізь чесній й згідливій», котрий замислив хитрістю залишити собі коня та помешкання Тодірків. Допомігши з документами та квитками на потяг, майор Федоренко домігся добровільного виселення господарів з їхнього помешкання, в якому вирішив разом з дружиною і дітьми назавжди оселитися замість Тодірків.

Характерна для епохи модернізму тема божевілля, культивована українськими письменниками – Лесею Українкою, М. Кулішем, В. Домонтовичем та ін., була близька і С. Парфанович. Інтерес до образу психічнохворих людей був викликаний у літературі після виходу наукових праць з психоаналізу З. Фрейда, в яких деталізовано на проблемі неврозів, істерії, божевілля. Яскравим прикладом у збірці С. Парфанович «Люди і тварини» є оповідання «Голубка», що змістовно дещо нагадує твори буковинського письменника С. Канюка, котрий також апелював до теми божевілля.

В оповіданні «Голубка» майстерно змальована головна героїня Оля, передано її внутрішні підсвідомі і несвідомі поривання, почуття, настрої, зумовлені життєвими подіями, які вплинули на психічне здоров'я жінки. На цьому творі яскраво позначилася професія лікаря С. Парфанович, котра, очевидно, у своїй медичній практиці зустрічала подібних людей, як її героїня

Оля. Тому образ божевільної викликає водночас довіру і співчуття. Окрім проблеми хвороби, С. Парфанович привертає увагу до низки інших проблем, породжених центральною темою божевільня: подружньої зради, переслідувань і заслання, голодомору, важкої долі митця у суспільстві, творчої і материнської нереалізованості та нездійсненності мрій, ненависті, каліцтва, кохання, сімейного щастя тощо. І знову символічною у долі людини виступає образ скаліченої голубки, що уособлює промінчик щастя і надію на майбутнє. Психічнохвора Оля, котра потрапила у божевільню, знаходить душевний порятунк і розраду в скаліченій буревієм голубці, яку береться доглядати та сприймає птаху, як власне дитя. Турбота про пташину врівноважує поведінку Олі. Всю свою нереалізовану материнську любов вона віддає кволій голубці. Разом з тим це дозволило Олі трохи забути і не так гостро відчувати потребу в реалізації її музичних поривань. Жінка мріяла про духовий оркестр, оскільки надійною подругою її життя була скрипка, яку Оля майже не випускала з рук. Їй постійно хотілося грати, навчати дітей, виступати на сцені, бути частиною великого музичного колективу. Найбільша мрія з роками ставала все примарнішою і примарнішою: «Немає життя без мрій, не варт жити без стремлінь і зусиль добути те, про мріяла ціле життя, до чого створена: музики! – роздумує головна героїня. – Навіть пташки, навіть такі калічки, як моя доня, сповнені мріями. Пташиними снами про щастя. Голубиним раюванням. І Бог дає їм його. Невже можливе, щоб мені, одинокій, хоч на старість не дав Він ні одного дня щастя?» [26, с. 141], – риторично запитує себе Оля.

Щастя голубки Воркуночки, як ніжно її називала жінка, коли та знайшла собі пару, стало і Олиним щастям. Це підносило настрій, вселяло надію у завтрашній день і віру, що одного разу таки прийде диригент й заагітує її в оркестр. Внутрішньою трагедією для божевільної стала відсутність голубки, яка зникла з клітки. Оля, начебто, втратила частину себе, сенс у майбутнє життя: «Оля перестала їсти й не могла спати. Їй вчувався голос доні, що воркувала за вікном. [...] Оля перестала грати. Боліло їй так, як колись: на вулицях Києва лежали трупи опухлих із голоду висохлих до шкіри.

Безбатьківські діти повзли по вулицях, благаючи шкоринки хліба. Що могла дати їм вона, що окрім скрипки не мала нічого? Що сама була без роду й дому, гонена й цькована. Тільки сльози, гіркі, важкі сльози, що текли з її ангельських очей. З жалосливости над ними: нещасними батьками, виголодженими дітьми. Лежала й, втуливши обличчя в подушку, переживала ще раз своє і не своє життя. Ніколи не мала своєї дитини. Завжди піклувалася чужими. Навчила їх найкращого: музики. Оце тепер була у неї доня. Хоч і пташиного роду. І її жорстока доля відібрала їй» [26, с. 142 – 143]. Як бачимо, тут вказано на причинно-наслідкові зв'язки хвороби Олі, яка виникала поступово, ще з того часу, коли її психіка не змогла прийняти споглядання мертвих і голодних людей на вулицях Києва у страшний період голодомору. Кожна неблагополучна подія в житті Олі, лише підживляла її психічне здоров'я. Зрештою вона не могла самостійно впоратися зі своєю патологією, її не сприймало суспільство, яке викинуло на маргінеси й порятунком стала психлікарня з відповідним підходом до душевнохворих.

Не додали оптимізму й обставини, пов'язані зі зміною керівництва й персоналу психлікарні. Заборона новим директором контактувати з птахами вплинула на настрій хворої, котра остаточно зневірилася у своїх мріях про щастя. У фіналі твору фокус авторської уваги зосереджено на фізичному стані психічнохворої та її безнадійному становищі: «[...] Дістала ін'єкцію заспокійливого ліку, пірнула в забуття – сон. У глибокий летарг. Що снилось їй у ньому? Чи й що снитисьме їй днями й ночами без снів і мрій, у холодних стінах лікарні? Між хворими, що, як вона, мали нездійснені мрії, неоправдані сподівання, недійсні уроєння, невірне відношення до життя та людей. Такими умово хворими. І тими, що втратили зовсім зв'язок з дійсністю і жили в теплоті умового розладу» [26, с. 145 – 146]. Застосовуваний метод лікування новим керівництвом у вигляді сильнодіючих заспокійливих, уводив хворих у стан постійного сну, що призводило до втрати зв'язку з навколишнім світом та людської подоби зокрема. У цілому, змальовано трагедію людини, котра зазнала в житті чимало горя, що й стало причиною порушення психіки.

Суспільство виявилося не лише байдужим до таких людей, а й агресивно налаштованим. Воно ізолювало Олю від звичного способу життя, запроторивши її назавжди у хворобливу дійсність.

Вдається С. Парфанович до прийому оживлення природи, яка фактично у всіх її творах виступає центральним образом та є учасником подій. Показовою є новела «Оркестра на ракеті», де акцент зроблено на звуках та кольорах. Колоритна картина острова захоплює мелодійними переливами живої природи: «На острові грає оркестра цикад – чічарос і океан настроює інструменти до набігу на твердь. Хвилі колихаються і звільна прибивають до берегів. Відступають, журкотячи дрібною рінню. [...] Високо в джунглі диригент. На його знак озивається дрібний дзвінок кастанет. Срібні дзвіночки задзвонюють увертюру там, на горі. Зараз таки підхоплюють мелодію музикантів віолі й співають ясними акордами. Скрипалі потягають смичками ніг по берегах крил і з обидвох боків вливається їхня музика в металеві звуки дзвіночків. Кастанети й кампанеллі потрясають дрібними зернятами й разом грають симфонічну поему джунглів» [26, с. 147]. Авторка надає картині певної казковості, що пробуджує читацьку уяву та через художні образи відкриває нові горизонти пізнання довколишнього світу.

Примітно, у творах, у яких розкриваються соціально-побутові теми, авторка при слушній нагоді уводить у сюжетну канву образи тварин, які підсилюють смислове та емоційно-чуттєве сприймання тексту. Як, наприклад, образ черепашки в оповіданні «З казки», яка стала символом минулого у житті Марка. Або оповідання «Гість з далека», присвячене темі війни та українських повстанців. У сюжет твору авторка вписує образ самотнього пса, господар якого помер. Головний герой Микола, повертаючись з війни додому, під час ночівлі на цвинтарі, зустрів пса, який сидів біля могили покійного господаря. У житті Миколи тварина відіграла ключову роль. Пес врятував йому життя та братові, як ті ішли у партизанку, натомість загинув від ворожих куль.

Автобіографічний мотив містить оповідання «Каштани падають (На вулиці нашого дитинства)», де центральним образом постає дерево каштан та

його плоди, що символізують добробут і довголіття. Рефреном у творі звучать рядки: «Дитячі літа! Ех, дитячі літа! Котилися рівно й радісно, як оці усміхнені каштани. Але потім уже йшли роки, і були, як ті, прив'ялі. Вони втратили свій полиск, перестали дзвеніти гомоном спілих овочів і лежали нанизані на стрічці життя сухими, в'ялими, безкольоровими разками» [26, с. 156]. Падаючі каштани уособлюють плинність життя. Спогадами оповідач рине у дитячі роки, коли було безтурботно і цікаво, а в простих речах знаходили втіху і задоволення.

Подібне можна простежити в оповіданні «Самітня грушечка», у якому образ плодоносної груші та грушечок на ній символізують сім'ю. Груша з обірваними плодами співвідноситься з образом матері та її дітей. У творі самотня грушечка на вершині дерева порівнюється з тим, що одна дитина з-поміж решти дітей залишиться при батьках й веселитиме та прояснюватиме їхню старість: «Так і наша грушечка сама тулилась між листям на високій гілці й мама-груша раділа, що хоч одна грушечка залишилась з нею» [26, с.186]. А ще груша символізує самотню жінку. В оповіданні в такому амплуа постає образ старої пані, яка роздумує над долею самотньої грушечки, яка вже втратила колір й поморщилася, проте з останніх сил тримається на гілці, наче продовжує собі життя. «Мені так радісно бачити тебе й знати, що в тебе стільки сили, що ти держишся мами, – промовляє до себе стара пані. – Ти роз'яснюєш мої дні й я люблю тебе так, як мабуть твоя мама. Але тобі мусь бути сумно висіти там самотньо на горі. І холодно. Твої сестри давно-давно попадали з дерева, а ти ще держишся. Еге, ми обидві держимось життя [...]. І не здаємось» [26, с. 186]. У контексті аналізу соціально-побутової проблематики, художні твори С. Парфанович спонукають до роздумів над сутністю життя, що передаються через певні ситуації, образи та символи та мають певний філософський підтекст.

У цьому зв'язку варта уваги новела «Збереження життя». Мешканці океанічних вод – водорості, мушлі, раки, слимаки, риби, які без води стають вапном та звичайним будівельним матеріалом. Океан водночас дає їм життя і

смерть. Через цей збірний образ письменниця проводить паралель із життям людей під час війни. Одні ті, що втекли і загинули в дорозі, інші – переселилися в чужі землі на Сході чи на Заході, а ще ті, котрі залишилися вдома, проте вже нікого з них немає, бо зникли і загинули в азійських просторах. Оповідач риторично запитує: «Кому з них удасться зберегти життя, оцю таємну іскру й продовжити рід і дати життя тим, що родяться і постають і, пристосувавшись до нових обставин життя, дадуть початок новим формам і гатункам? Океан життя і його бурхливі хвилі лягають на пісок берегів і смуги суходолу. Як усьому живому, і людям дають вони початок» [26, с. 211]. Тут, як і в інших творах, С. Парфанович порушує проблему самозбереження. Оповідач на прикладі краба розмірковує над особливостями його життя. У риторичному питанні, а чи зможе він зберегтися перед різними небезпеками, які переслідують його щохвилини, авторка спонукає замислитися над тим, що все в житті непередбачувано й несподівано може обірватися.

Своє продовження океанічно-морська тематика знаходить в новелі «Проти течії», де центральним образом постає риба лосось. Авторка порівнює традиції життєустрою лосося з поведінкою людей. Риба покидає води океану, повні харчів і життя, пробивається до малих струмків, долаючи тисячі кілометрів, задля розмноження на батьківщині. Допливають найсильніші, слабші і виснажені дорогою – гинуть та стають здобиччю для птахів. Так і люди, що покидають батьківщину, наприкінці життя, відчуваючи страх більше не побачити рідну землю, хочуть повернутися на рідні береги, «прадідні житла свого роду», для того, щоб на них зложити свої кістки.

Висновки до 2 розділу.

Більшість художніх творів С. Парфанович мають дидактичне спрямування, бо покликані виховувати насамперед у своїх юних читачів почуття прекрасного, обов'язку, шанобливого ставлення до живої природи. Порушуючи низку злободенних проблем, пов'язаних з охороною флори і фауни, С. Парфанович на простих і цікавих історіях з життя людей і тварин, за допомогою багатой образності та художніх засобів спонукає до пізнання

навколишньої дійсності. Письменницька майстерність С. Парфанович підтверджується і в описах природи, що мають поетичний характер, виступає живою й одухотвореною. Ще одна важлива риса – присутність письменниці у текстах через образ оповідача, що доносить важливі істини та виступає своєрідним комунікатором між автором і читачем.

Антропоморфічні образи, змальовані в оповіданнях С. Парфанович, здебільшого є позитивними та живуть в гармонії з природою. Співставлення анімалістичного і антропоморфічного узагальнюється виразно підкресленим психологізмом творів, причому образи тварин виконують, крім того, функцію зовнішніх та внутрішніх характеристик персонажів. В аналізованій збірці оповідань «Люди і тварини» С. Парфанович змальовано та головними персонажами постають домашні, польові й лісові тварини, а також птахи, комахи, жуки, плазуни і навіть рослини, наділені певними якостями та своєрідними характерами. Світ тварин живе в тісному контакті з людиною, інколи в приязні, байдужості, а то й ворожості та приділяється значна увага психіці тварин, їхньому способу думання, інстинктам.

РОЗДІЛ III.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИВЧЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ СОФІЇ ПАРФАНОВИЧ У ЗЗСО

Чинна програма для загальноосвітніх навчальних закладів з української літератури не передбачає вивчення творчості діаспорної письменниці С. Парфанович та її постать літераторки маловідома пересічному читачу. Зважаючи на це, художні твори С. Парфанович можуть виноситися вчителем на позакласне читання, де учні знайомляться з творчістю письменниці, читають та аналізують найбільш яскраві тексти. Лише на прикладі збірки «Люди і тварини» можемо побачити, наскільки твори С. Парфанович можуть бути цікавими для учнівської аудиторії, завдяки яким вони довідуватимуться про життя тварин, їхні характери, особливості поведінки, вчитимуться загалом любити і поважати рідний край та неповторну красу української природи.

Художні твори С. Парфанович мають пізнавальне, виховне та естетичне значення, оскільки саме засобами художньої літератури можна виховати гармонійно розвинену особистість, духовно багату, розширити її культурно-пізнавальні інтереси. Відповідно до вікових особливостей аналіз художніх творів має на меті стимулювати творче мислення учнів, формувати їхню літературну грамотність. Через сприйняття прекрасного, в учнів пробуджується інтерес до навколишнього світу, творчі здібності, естетичні смаки, розвивається мовленнєва культура особистості. У зв'язку з цим, варто застосовувати різні форми та методи роботи. Це можуть бути лекція, бесіда, самостійна робота, гра, дискусія, творчі завдання, написання відгуків, що заохочують учнів виражати свої думки та почуття.

Одним із ефективних методів навчання є пошуково-дослідницька діяльність учнів під час вивчення художньої літератури. Учасники освітнього процесу можуть виконувати різні види діяльності: добирати матеріал з художнього твору, переказувати текст з елементами аналізу, аналізувати епізоди, образи-персонажі, складати тези до твору та план виступу тощо.

Пошуково-дослідницька діяльність учнів під час вивчення художніх творів Софії Парфанович

Тема: Діаспорна українська письменниця Софія Парфанович та її художні твори про життя тварин і людей

Мета: Зацікавити учнів особистістю письменниці, переконати їх у своєрідності та неповторності її художнього доробку, ознайомити зі змістом оповідань із збірки «У лісничівці», сформувані поняття про особливості творення художніх образів тварин, робити власні висновки з прочитаного, усвідомлювати морально-етичні цінності, про які йдеться у творах; виховувати доброту й сердечність, уміння поважати думки інших, здатність прийти на допомогу.

Методи, прийоми і форми роботи: робота зі світлинами, виразне читання, бесіда, пошуково-дослідницька робота в групах.

Обладнання: світлини з життя Софії Парфанович та виданих книг, ілюстрації до художніх творів письменниці (Див. Додаток).

Після вивчення цієї теми учні зможуть:

- розповідати про життя і творчість Софії Парфанович;
- виразно і вдумливо читати її оповідання;
- пояснювати прихований повчальний зміст творів;
- визначати головну думку художніх творів, відшукавши в них ключові фрази;
- висловлювати власні міркування про морально-етичні цінності, що допомагають бачити й розуміти красу світу.

Перебіг уроку

Мотивація навчальної діяльності, оголошення теми й мети уроку.

Робота зі світлинами.

Розпочинаємо ознайомлення з життям і творчістю української письменниці з діаспори Софії Парфанович, котра в силу суспільно-політичних обставин середини ХХ століття змушена була покинути рідну землю та

завершити свій земний шлях на іншому континенті планети. Запропоную вашій увазі поглянути на портрет Софії Парфанович та спробуйте за зовнішністю описати її характер та вдачу.

СОФІЯ ПАРФАНОВИЧ

Орієнтовна відповідь: На портреті бачимо інтелігентну, з вдумливим поглядом жінку з тонкими рисами обличчя, високим чолом та темним волоссям. Очі жінки виказують її доброзичливу вдачу та внутрішню глибину особистості.

На інших фотографіях (див. Додаток) знайомимося з рідними письменниці – її чоловіком та пасинком і тими місцями, в яких довелося побувати. Любов до природи та неймовірних краєвидів С. Парфанович з особливим пієтетом зберігала до кінця життя.

Освоєння навчального матеріалу.

Слово вчителя. Протягом всього життя українська письменниця Софія Парфанович не втрачала духовного зв'язку з рідною землею. Тривалий час, аж до відходу в інші світи, письменниця працювала за кордоном, де творила художню літературу й залишила багату творчу спадщину. Її ім'я досі належним чином не поціноване в українському письменстві. Народилася Софія Парфанович у Львові, де й навчалася в університеті. Під час українсько-польської війни у 1918 – 1919 рр. емігрувала до Праги, звідки повернулася у

1926 році. Працювала лікаркою, була директоркою фельдшерсько-акушерської школи, викладала у Львівському університеті. Наприкінці Другої світової війни емігрує спочатку до Австрії, згодом до Німеччини та США. Залишила низку оповідань, новел, нарисів, що були вміщені у збірках творів: «Загоріла полонина», «Інші дні», «Люблю Діброву», «Чарівна Діброва», «Люди і тварини», «Попід Кичерами та над потоком». Як бачимо, творча спадщина С. Парфанович достатньо об'ємна і найбільше у її художніх творах оспівується краса українських Карпат та звертається письменниця до образів свійських і диких тварин. Письменницький доробок Софії Парфанович особливо цінний тим, що центральним образом її художніх творів виступає природа в усіх її виявах й такі твори вчать нас бережно ставитися до навколишнього світу, опікуватися та не шкодити меншим братам. Авторка своїми цікавими історіями пропонує власне бачення вирішення складних морально-етичних проблем, а разом і спонукає своїх читачів задуматися над важливими питаннями на тему природи. Її твори розраховані на дитячу аудиторію, де варто виокремити дидактичний потенціал літератури для дітей.

Показовою у цьому аспекті є збірка художніх творів С. Парфанович «У лісничівці», для якої характерне відображення гармонії між світом тварин та людиною. Ця збірка написана С. Парфанович в еміграції та вперше побачила світ у Буенос-Айресі у 1954 році, друге перевидання цієї книжки відбулося у 1966 р., у Детройті. Примітно, з кожної сторінки, вміщених у ній творів, випромінює таємнича сила природи, що стосується життя у лісничівці, тобто оселі лісничого.

У своїй збірці авторка змальовує життя й переживання маленької саренки Сильвії, дятла Стукача, папужки Старого, повільного черепахи Іллі Даниловича та багатьох інших персонажів творів. По-особливому, зі щирою теплотою та любов'ю письменниця розкриває таємничий світ природи, описуючи карпатські ліси, завітчані левади, багаті поля та їхніх мешканців – ластівок, сарн, дятлів, бурсуків, які, попри доброзичливе ставлення людини, прагнуть бути вільними у своєму середовищі. Та наскрізною лінією у цій

збірці проходить безмежна любов до рідної батьківщини, ностальгія за її красотами, бо, де б не довелося бувати письменниці, ніщо так не вражало і захоплювало, як згадки про рідну Бойківщину. У післямові до своєї збірки вона писала: «Оце ліси наші, там, у Болехівщині, де стоїть лісничівка. Які потужні дерева, як вони шумлять – моляться при вітрі, і як грізно ревуть у бурю! Яка таємно-чарівна лісова гущавина, і як пахне живицею і сухими шпильками чатина!

Оце наші луки! [...] Які вони розвітлі, які запашні! Це одна велика радісна китиця різнокольорового квіття. [...] В тих лісах, на тих луках – наші села, там і наша лісничівка з її людьми й звірями» [32, с.182].

Спочатку звернемося до заспівного оповідання з однойменною назвою збірки – «У лісничівці», у якому розкривається тема природи. Прочитаємо його, а відтак дамо відповіді на деякі питання.

Бесіда з учнями.

- ***Поділіться вашими враженнями. Що найбільше сподобалося у цьому оповіданні? Можна зачитати найбільш яскраві місця з цього твору.***

(Спочатку вражають описи природи. Письменниця, наче пензлем малює картину карпатського лісу, наприклад: «Маленька річка снувалася срібною стрічкою серед піль. На правому її березі стояв ліс. Великі, кремезні буки росли в ньому впереміш із стрункими смереками та ялинами, що вибігали вгору зорями темно-зеленої чатини. Смереки та ялини співали своєю задумливу пісню, листвяні дерева шелестіли й шуміли за кожним подувом вітру. До пнів могутніх дерев тулилися кущами ліщини, а ялівці клубочились у їхніх стін, переплутуючись із гіллям та хмизом, і боронили доступ до лісу. Старі спорохнявілі вітролами покривав малинник і ожинник, що утворював інколи непролазну гущавину. Вона цвіла весною і раннім літом біло-червоно-жовтими квітами, а восени червоніла й чорніла ягодами. Вже над снігом вона багряніла й золотилася листям, тоді, коли ялівці стояли, обсіпані безліччю синяво-чорних ягід» [32, с. 5]).

- *Надто колоритно авторка описує красу природи, спробуйте у цьому фрагменті відшукати метафоричні висловлювання.*

- (- річка **снувалася** срібною стрічкою;
- **вибігали** вгору зорями темно-зеленої чатини;
- смереки та ялини **співали** свою задумливу пісню;
- до пнів могутніх дерев **тулилися** кущами ліщини;
- ялівці **клубочились** у їхніх стін;
- ялівці **боронили** доступ до лісу;
- ялівці **стояли**, обсіпані безліччю синяво-чорних ягід тощо.

Як бачимо, у метафоричних висловлюваннях ключовими є дієслова: *снувалася, вибігали, співали, тулилися, клубочились, боронили, стояли*, що підсилюють виразність мови).

Методична ремарка. Розпочати слід роботу із визначення найважливіших персонажів оповідання. Бо всі герої переходитимуть з одного оповідання в інше. Вони є ключовими у цій збірці.

- *Про кого розповідає авторка, хто постає в центрі цього оповідання?*

(Спочатку оповідач звертає увагу на локацію, де, як правило, відбуваються події. Зокрема описує місце розташування та зовнішній вигляд лісничівки, яка знаходиться по той бік річки, на горбочку, над селом, що «розсипалось дрібним маком у його підніжжя». Це була біла, огрядна хата, покрита черепицею та обгороджена зеленим парканом. А далі оповідач знайомить з героями книги – родиною лісничого: пан лісничий – Василь Вірстюк та його дружина Ганна, син Славко, доні – старшенька Ляся та молодша – Любочка. У лісничівці також проживав парубок Ілько, котрий обслуговував коней та працював у полі та служниця Маруся).

Методична ремарка. Зазвичай такі питання стимулюють дітей аналізувати та активно включатися у розмову. Оскільки домашнє прочитання твору не завжди дає повне його розуміння. Для того, щоб знайти відповіді, вчитель пропонує провести пошуково-дослідницьку роботу: звернутися до тексту, знайти ключові слова, тобто найважливіші фрази, поміркувати над їхнім

змістом. Під час цієї роботи діти виділяють такі речення й колективно «розшифровують» закодовані у них думки. Кожна думка має бути обґрунтована покликанням на відповідні цитати.

Пошуково-дослідницька робота у групах.

Об'єднайтесь у групи, знайдіть у тексті ключові фрази-відповіді на поставлені питання.

- ***Перелічіть назви усіх тварин, що згадуються в цьому оповіданні, заповнивши таблицю з двома колонками, виокремлюючи свійську та дику живність.***

Свійські тварини	Дикі тварини
Худоба, домашня птиця, коні.	Орли, яструби, сороки, ворони, горобці, сарни, олені, зайці, білки, лиси, вовки, дикі кабани, жуки, черв'яки, рогач, дятел.

- ***За прикладом попереднього завдання, випишіть у зошити всі назви рослин (кущі, дерева, квіти), які також згадуються у цьому творі.***

(Буки, смереки, ялини, ліщина, ялівці, малинник, ожинник, калина, лоза, картопля, трава).

Отже, оповідач познайомив з основними персонажами цієї збірки та тепер звернемося до іншого оповідання – «Сільва хоче до хати», в якому порушено проблему тваринного інстинкту через образ молоденької сарни.

- ***Прочитавши вдома це оповідання, напевно, звернули увагу на авторську характеристику головного персонажа – сарни Сільви. Як змальовано тварину у творі? Зробіть цитатну характеристику.***

(Спочатку дізнаємося, що тваринці не більше п'яти днів від народження, ще не може добре стояти на ногах: «Серед кухні стояло на чотирьох тоненьких ніжках ніжне сотворіннячко. Воно трусилося від страху», мала яснобронзову шерсть.

«На її голівці були гостро наставлені вушка, двоє великих очей дивилися пильно та наче б крізь сльози. Чорний вогкий носик нюшив», «розкриваючи вузького ротика з рожевим язичком».

Тваринка була залякана, голодна, маленька і тендітна. А коли почала з пляшечки пити молоко, яке їй налила дружина лісника, *«в її очах засвітилося довір'я».*

Проживши два тижні в оселі лісника, сарна навчилася стрибати, почувалася вільно, вже нікого не боялася, зміцніла, паслася біля будинку. Любила пити молоко та ласувати хлібом, цукром і тістечками).

Методична ремарка.

На основі ключових фраз учні з допомогою вчителя формулюють відповіді на запитання. А також звертаються до тексту твору та наводять цитати.

- *Що сталося з сарною? Як склалася її доля?*

(Сарна Сільва опинилася в хаті лісника через прикрий випадок, коли пси зігнали її матір з їхнього лігва та погнали глибоко в ліс. Василь Вірстюк, побачивши покинуте новонароджене сарненятко, забрав його додому, врятувавши цим самим життя тварині. За літо сарна піросла і поступово почала заходити в ліс, природа манила, вроджений інстинкт свободи давав про себе знати. Приблизившись до дикого стада тварин, сарна Сільва відчула свою з ними спорідненість. Її внутрішні відчуття підсилило кохання до молоденького цапка, з яким частіше почала проводити час. Одного разу сарна Сільва більше не повернулася в лісничівку, вона назавжди оселилася у лісі).

- *А як у творі оповідач коментує вчинок тварини, наведіть цитату?*

(«Ліс та його життя прийняли її. Вона ж була їхньою рідною дитиною. Не раз ще зустрічав її в лісі пан Василь та кликав, наставляючи руку з хлібом. Але вона вже не відважувалась підійти близько, тільки дивилася великими розумними карими очима й нюшила. Потім, ідучи за вродженим тваринним інстинктом, вона стрибала між кущі та зникала в гущавині»).

- *Поміркуйте, чому лісник Василь Вірстюк наполог повернути сарну в ліс із оповідання «Дві матері»?*

(Це можна пояснити тим, що у попередньому оповіданні «Сільва хоче до хати» лісник Василь приніс додому маленьке сарненько, бо йому загрожувала небезпека. А тут, навпаки. Сільський хлопчик Гнат навмисно забрав від матері сарни її дитятко і приніс у село. Цей вчинок Василь Вірстюк засудив і змусив хлопця віднести тварину туди, звідки взяв. Пан лісник наголосив, що відбирати малечу у тварин суперечить законам природи, а їх потрібно дотримуватися).

Методична ремарка. Учитель пропонує учням подумати і самим зробити висновки на поставлене питання:

- *Чи правильно зробив лісник, коли наказав повернути тварину його матері?*
- *І чи має хтось право відбирати дітей у їхніх батьків?*

Орієнтовні відповіді учнів після колективного обговорення в групах.

Розглянуті оповідання вчать сповідувати закони природи. Якщо тварина перебуває у небезпеці і є загроза її життю, тоді людина має право втрутитися і надати допомогу. Якщо ж наявне безпричинне втручання людини у світ дикої природи, тоді це носить шкідливий характер й оповідання С. Парфанович застерігають від такої діяльності. Так само можна провести паралель з життям людей. Забирати дітей у батьків ніхто не має права. Проте, якщо діти у сім'ї перебувають у вкрай складних умовах, тоді на їхню ж користь можна підібрати кращі умови для життя та відмежувати їх від батьків, які не виконують свої батьківські обов'язки.

Підсумкова бесіда.

- Що цікавого ви для себе дізналися після ознайомлення з художніми творами С. Парфанович?
- Яке враження на вас справили герої творів?
- Хто найбільше вам сподобався?
- Чого навчають твори С. Парфанович?

Рефлексія. Оголошення результатів навчальної діяльності.

Інтерактивна вправа «Незакінчене речення».

Сьогодні на уроці я зрозумів (-ла).....

Раніше я не знав (-ла), а тепер знаю...

Я відчував (-ла) труднощі, коли...

Мені було цікаво....

Загальне. Прочитати 1-2 оповідання С. Парфанович на вибір. За бажанням намалювати ілюстрації до прочитаних творів, з обов'язковим усним коментарем до своїх малюнків.

Висновки до 3 розділу.

У цьому розділі акцентовано увагу на методичному забезпеченні вивчення художньої творчості С. Парфанович у закладах загальної середньої освіти, яка має пізнавальне, виховне та естетичне значення. Подаються методичні поради щодо проведення уроку, застосовуючи метод пошуково-дослідницької діяльності. Запропоновано різні види завдань – усне обговорення, робота з текстом та в зошитах, аналіз проблемних питань.

ВИСНОВКИ

Цим магістерським дослідженням, присвяченого аналізу творчості діаспорної української письменниці Софії Парфанович, здійснюється спроба повернення імені талановитої літераторки в історію українського письменства. На превеликий жаль, досі в українському літературознавстві не знайдеться праці, яка б цілісно охоплювала життєвий і творчий шлях Софії Парфанович, котра своєю літературною, громадською і суспільною діяльністю зробила вагомий внесок у культурний розвиток України, а особливо відіграла помітну роль в історії медичної освіти в Галичині у перших десятиліттях ХХ століття.

Тривалий час перебування за кордоном, далеко від України, ще більше посилює духовний зв'язок з рідною землею. У художній спадщині С. Парфанович наскрізною лінією проходить ностальгія за рідним краєм та виявлення любові до малої батьківщини – Бойківщини, образ якої втілено у багатьох оповіданнях, картинах та новелах.

У магістерській роботі на основі мемуарних джерел письменниці та її пасинка Романа Волчука, котрий залишив «Спомини з передвоєнного Львова та воєнного Відня», вдалося з'ясувати багато цікавих деталей з її життя і творчих буднів. Об'єктом дослідження мемуарних матеріалів С. Парфанович постає повість «На схрещених дорогах» (1963), збірка репортажів «У Києві 1940 року» (1950), доповідь «Від людей до тварин і навпаки». Вони розкривають творчу особистість С. Парфанович, котра плекала любов до слова з юних літ, а надихала її природа Бойківщини, де змалку проводила багато часу, спостерігала за мешканцями лісу, пізнавала їхні характери, що згодом побачене і почуте перенеслося на папір. Та найбільше С. Парфанович любила домашніх тварин – котів та собак, які здебільшого ставали героями її оповідань.

Одним з важливих завдань у роботі було виявити та узагальнити усі наявні науково-критичні публікації про життя і творчість С. Парфанович. Зокрема з'ясували, що ім'я С. Парфанович згадується у публікаціях І. Білавича, М. Білоус-Гарасевич, І. Бурлакової, В. Давиденка, Р. Завадовича,

М. Комариці, С. Кухти, В. Несторовича, М. Павловського, Л. Табачин, Л. Храпливої та ін., котрі прямо чи опосередковано апелюють до творчості письменниці. Варто розмежувати науково-довідкові джерела та літературно-критичні матеріали, у яких знаходимо інформацію про життя і творчість С. Парфанович, зокрема йдеться про «Енциклопедію українознавства» (т.5), біобібліографічний довідник «Українські лікарі» П. Пундія та Я. Ганіткевича, видання «Українська журналістика в іменах» (1995; 1996). З-поміж бібліографічних матеріалів, окреме місце займають передмови та післямови до художніх збірок оповідань письменниці. Свої міркування про творчість С. Парфанович висловлювали В. Давиденко, котрий акцентував на прагненні письменниці якомога глибше пізнати психологію тварин і птахів та називав її українським Ернестом Томпсоном, а В. Лев вбачав спорідненість її творів з творами М. Коцюбинського, М. Білоус-Гарасевич виокремлювала поєднання ліризму з гумором і що характерний ліризм є найкращою рисою її творчого пера. Натомість ми вважаємо, що творчість С. Парфанович за тематикою та художніми образами дуже схожа з творчістю буковинського письменника І. Синюка, автора збірок «Образки з природи» (1897) та «Образки з життя і природи» (1899).

За основу аналізу особливостей творення анімалістичних та антропоморфічних образів взято збірку «Люди і тварини». У ній детально простежено психоаналітичний аспект творення образів людей і тварин у малій прозі С. Парфанович. Найбільше у творах письменниці фігурують образи котів – Суюки, Боя, Мицка, Фіка, Бурочки, Варки, Сірка, Сніжка, Пікоша та собак – Лиска, Бриська, Топса, Бобця, Чіка з їхніми психологічними характеристиками. Через певні ситуації авторка показує їхні характери, поведінку, вдачу. Загалом письменниця вдається до психологізації навколишньої дійсності, оживлює природу, яка виступає центральним образом у текстах та є учасником подій. Примітною рисою художніх творів С. Парфанович – присутність образів тварин, які підсилюють смислове та емоційно-чуттєве сприймання тексту.

Моделюючи різні ситуації, у збірці «Люди і тварини» С. Парфанович показує, з одного боку, тісний взаємозв'язок між людьми і тваринами, дружбу та обов'язок перед тими, кого приручили, з іншого – виокремлює проблему несумісності представників дикої природи зі світом людей. На прикладі цікавих історій, авторка умовно проводить паралелі між характерами, вчинками людей і тварин, оголює вади одних та інших. Наприклад, як і люди, тварини можуть втрачати почуття материнського обов'язку, бути егоїстичними та разом з тим, показує визначальну роль матері, як у дикій природі, так і житті людей.

Варто зауважити, авторка порушує низку проблем: особистого простору у світі птахів, свободоловності та звірячої неволі, захисту і полювання, браконьєрства, легковажного поводження з дикими тваринами, втручання людини своєю діяльністю у світ природи, відданості домашніх улюбленців своїм господарям, самооновлення природи тощо. Анімалістичне та антропоморфічне перебуває у постійному зв'язку. В окремих творах розкривається тема природних інстинктів та природного відбору.

Любов до всього живого, особливо туга за рідною землею, є лейтмотивом всієї художньої спадщини С. Парфанович. Інколи авторка вдається до співставлення особливостей природних ландшафтів України й Америки, де за красою та унікальністю першість віддає українській природі.

Аналіз анімалістичних та антропоморфних образів, проблемно-тематичного аспекту збірки оповідань «Люди і тварини» дозволяє виснувати, що твори С. Парфанович мають пізнавальне, виховне та естетичне значення, а тому можуть вивчатися на уроках позакласного читання. У третьому розділі запропоновано методичні поради щодо проведення уроків з української літератури методом пошуково-дослідницької діяльності учнів під час вивчення художніх творів Софії Парфанович. До уваги взято збірку оповідань «У лісничівці» та на прикладі двох оповідань показано, як можна побудувати бесіду з учнями, стимулюючи їх до пошуково-дослідницької діяльності, застосовуючи аналіз тексту, роботу в зошитах, усні відповіді тощо. Цим самим

слід підкреслити, актуальність вивчення художньої творчості С. Прафанович у ЗЗСО, оскільки важливу роль відіграє морально-дидактична складова текстів письменниці, що покликані забезпечувати естетичні потреби учнів, розширювати їхні духовно-світоглядні позиції, знання про навколишню дійсність, чуттєво сприймати й сповідувати красу, виховувати почуття прекрасного, любов до всього живого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. 10 українських жіночих часописів, що видавалися у Львові на початку XX ст. до 1939 р. URL : <http://photo-lviv.in.ua/10-ukrajinskyh-zhinochyh-chasopysiv-schovydavalysya-u-lvovi-vid-pochatku-hh-st-do-1939-roku/>
2. Баранова Л. Формування предметних компетентностей на уроках української мови та літератури як необхідна умова розвитку індивідуальності учня. *Українська мова і література*. 2022. №1.
3. Білавич І. Внесок українських лікарів у розвиток вітчизняної науки та медичної опіки дітей та дорослих (кінець XIX – початок XX ст.). URL : <http://lssp.ddpu.drohobych.net/article/download/91186/87452>
4. Білавич І. Жінки-медики в культурно-освітньому розвитку українства Галичини наприкінці XIX – початку XX сторіччя. URL : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/gsuk_2016_14_11.pdf
5. Білавич І. Становлення і розвиток громадської системи охорони здоров'я в Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст. URL : <https://sworld.com.ua/simpoz4/65.pdf>
6. Білоус-Гарасевич М. Ми не розлучались з тобою, Україно. Вибране 1952–1998 / Вступ. слово Яр Славутича. Детройт, Мічіган, 1998.
7. Біляїв В. «На неокраїнім крилі...» (Штрихи до літературних портретів західної діаспори). Донецьк: Східний видавничий дім, 2003. 348 с.
8. Болюча тема або як у Львові 100 років тому лікували зуби. URL : <http://photolviv.in.ua/bolyucha-tema-abo-yak-100-rokiv-tomu-u-lvovi-likuvaly-zuby/>
9. Бура Л. Про конкурс перекладів. *Наше життя*. 1967. №7. С. 11.
10. Бурлакова І. Етностереотипи в авторському нарисі Софії Парфанович (на матеріалі циклу оповідань «У лісничівці») // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. : Філологічна. 2010. Вип. 15. С. 51-59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2010_15_11

- 11.Бурлакова І. Особливості поетики книжки для дітей Софії Парфанович «Вірний приятель: оповідання з життя домашнього кота». *Література. Фольклор. Проблеми поетики*: зб. наук. праць. Вип.34. К. : Видавничо-поліграфічний центр: «Київський університет», 2010. С. 58-64.
12. Волчук Р. Спомини з передвоєнного Львова та воєнного Відня. 3-тє вид., переглянуте і випр. К. : Критика, 2011. 191 с.
13. Даниляк О. Софія Парфанович – український лікар і просвітник (до 120-річчя з дня народження). *Праці наукового товариства ім. Шевченка. Медичні науки*. 2018. Т. 52. №1. Львів, 2018. С. 117–125.
14. Денисенко Ю. Міф-образ України в творчості жінок української діаспори // «Дні науки філософського факультету – 2012», Міжн. наук. конф. (2012 ; Київ). Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету – 2012», 18–19 квіт. 2012 р. : [матеріали доповідей та виступів] / Редкол.: А. Є. Конверський [та ін.]. Ч. 2. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. С. 28 – 30.
15. Кіцера О. На сторожі материнства // Лицарі пера і скальпеля. Вип.1. Музи з лікарським саквоюжем. Львів, 2011. 200с.
16. Кіцера О. Софія Парфанович (1898-1968) – лікар акушер-гінеколог, письменниця і громадська діячка. URL : <http://archive.li/aIBSV#selection-915.0-1383.1>
- 17.Клочек Г. Когнітивні дисонанси сучасної літературної освіти. *Дивослово*. 2020. №6. С. 2–13.
18. Лікарський збірник. Нова серія. Том VI. На пошану Софії Парфанович / Ред. колегія: Юрій Гаврилюк (відп. редактор), Ірина Даценко, Михайло Павловський, Павло Пундій, Олег Романів. Львів; Чикаго, 1999. 140 с.
- 19.Любович У. Як ми її бачимо (З нагоди 40-ліття громадської й літературної праці Софії Парфанович). *Наше життя*. 1967. №7. С. 3–4.
20. Мафтин Н. Західноукраїнська та еміграційна проза 20-30-х років ХХ століття: парадигма реконкїсти : монографія. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ

- Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008. 356 с.
21. Мовчан Ю., Волянський О. «Лікарський вісник» на пошану Софії Парфанович. *Свобода*. 1999. №28. 9 липня. С. 20.
22. Музиченко-Мельник Т. Пошуково-дослідницька діяльність учнів під час вивчення казок-притч Емми Андієвської. *Дивослово*. 2019. №1 (742). С.17–21.
23. Ортинський В. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К. : Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
24. Павловський М., Кухта С. «На схрещених дорогах» життя Софії Парфанович: до 100-річчя УЛТ у Львові. Львів, 2010.
25. Парфанович С. Від людей до тварин і навпаки (Заключне слово виголошене на конференції НТША). *Наше життя*. 1967. №7. С. 5–6.
26. Парфанович С. Люди і тварини : оповідання і нариси. Нью-Йорк, 1969. 244 с.
27. Парфанович С. На схрещених дорогах. Чикаго, 1963. 423 с.
28. Парфанович С. Останній день. Розділ з повісті «Шукатиму тебе». *Наше життя*. 1967. №7. С. 7–8.
29. Парфанович С. Попід Кичерами та над Потоком (З родинної хроніки) : повість / Ред. проф., д-р В. Лев; наук. секретар проф., д-р. М. Чировський. Нью-Йорк, 1974. 242 с.
30. Парфанович С. Такий він був... Історія одного пса. Джерсі Сіті – Нью-Йорк : Свобода, 1964. 200 с.
31. Парфанович С. У Києві в 1940 році. Авгсбург, 1950. 69 с.
32. Парфанович С. У лісничівці. Буенос-Айрес : Видавництво Миколи Денисюка, 1954. 183 с.
33. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах. К. : Ленвіт, 2000. 384 с.

34. Потапюк Л., Мялковська Л. Жінки Західної України у боротьбі за формування національного світогляду: сторінки історії. URL : <http://www.sworld.com.ua/konfer33/1253.pdf>
35. Про статтю С. Парфанович. URL : http://irbis.library.te.ua/cgi-bin/irbis64r_15/cgiirbis_64.exe?LNG=uk&C21COM=2&I21DBN=ELKKN_PRINT&P21DBN=ELKKN&Z21ID=&Image_file_name=naukovi_zapiski_pedagogika_20123.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1
36. Пундій П. Д-р. С. Парфанович-Волчук – визначна лікарка-громадянка і письменниця (З нагоди 100-річчя з дня її народження). *Свобода*. 1998. №5. С. 8.
37. Сидоренко В. Науково-методичне забезпечення навчання української літератури в старшій школі: освітні виклики, сучасний стан і перспективи на майбутнє. *Українська мова і література в школі*. 2015. № 3. С. 26-35.
38. Тис Ю. [Передмова до другого видання] // Парфанович С. У лісничівці. Детройт : б. в., 1966. б. с.
39. Тис Ю. Софія Парфанович. У лісничівці. Перше Видання [Передмова до першого видання. Буенос Айрес (Аргентина, 1954)] // Парфанович С. У лісничівці. Детройт : б. в., 1966. б. с.
40. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі : підручник. К. : ВЦ «Академія», 2013. 312 с.
41. Фіцула М. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник для студентів вузів. 2-ге вид., доп. К. : Академвидав, 2010. 456 с.
42. Храплива Л. Софія Парфанович // Пропам'ятна книга гімназії Сестер Василіянок у Львові. Український архів. Т. XXII. / Гол ред. В. Лев. Нью-Йорк–Париж–Сидней–Торонто, 1980. 334 с.
43. Шевчук Г. Третя збірка оповідань Софії Парфанович // Парфанович С. Інші дні: новели і нариси. Авґсбург : Накладом Р. Волчука, 1948. 143 с.
44. Ю. С. Софія Парфанович: Карусь і ми. Чікаго, 1966 р. Автобіографія : рецензія. *Наше життя*. 1967. №7. С. 4.

45. Яременко Л. Інтерпрофесійні культурно-просвітницькі комунікації доктора медицини С. Парфанович // XIII Всеукраїнська науково-практична конференція Журналістська освіта в Україні: світові професійні стандарти (Суми, 11-12 травня 2017 р.). URL : https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/64892/1/Yaremenko_interprofesiini_komunikatsii.pdf

ДОДАТОК

Фото 1

Софія Павлівна

Фото 2

Д-р Софія Парфанович і Пилип Волчук. Львів, 1933

Фото 3

*В Розлучі з Софією
Парфанович, 1936.
Собаки Боська,
Щур та Мімі*

Фото 4

*Випускник десятирічки.
Червень 1940*

Роман Волчук

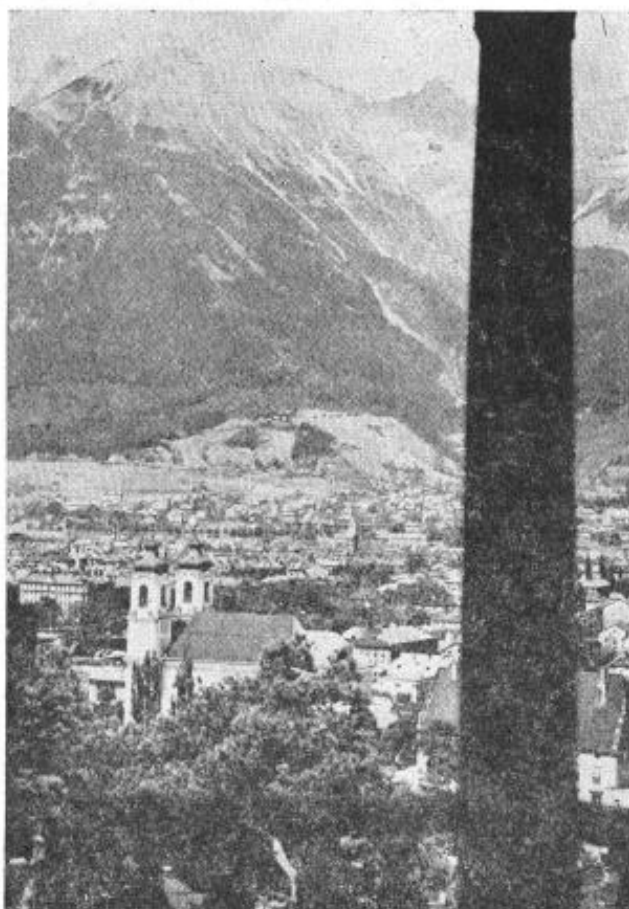
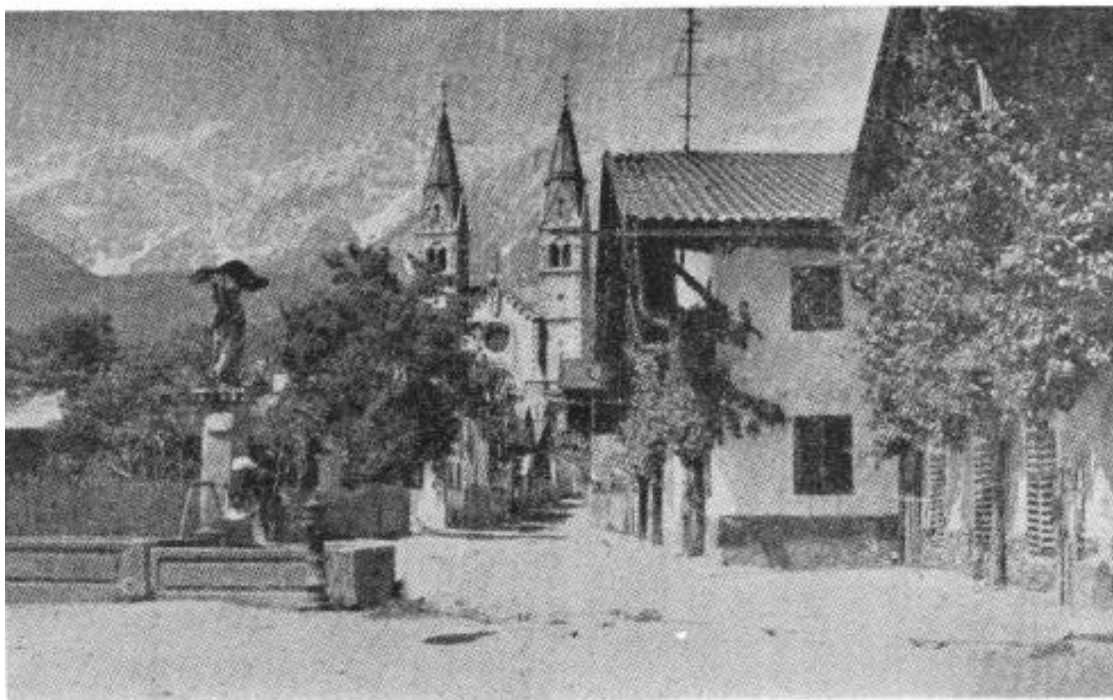

Фото 5

Вид на Іннсбрук згори

Фото 6

Тельфе в Тіролю

Фото 7

Софія Парфанович. Студентка жіночої гімназії у Львові. 1914 рік

Фото 8

Лікарський огляд у «пластовому» таборі. 1929 рік

Фото 9

Головна рада товариства «Відродження». Стоять зліва направо: М. Хом'як, Я. Цюцюра, Ю. Каменецький, І. Костюк. Сидять зліва направо: І. Герасимович, С. Парфанович, І. Раковський, П. Волчук. 1929 рік.

Фото 10

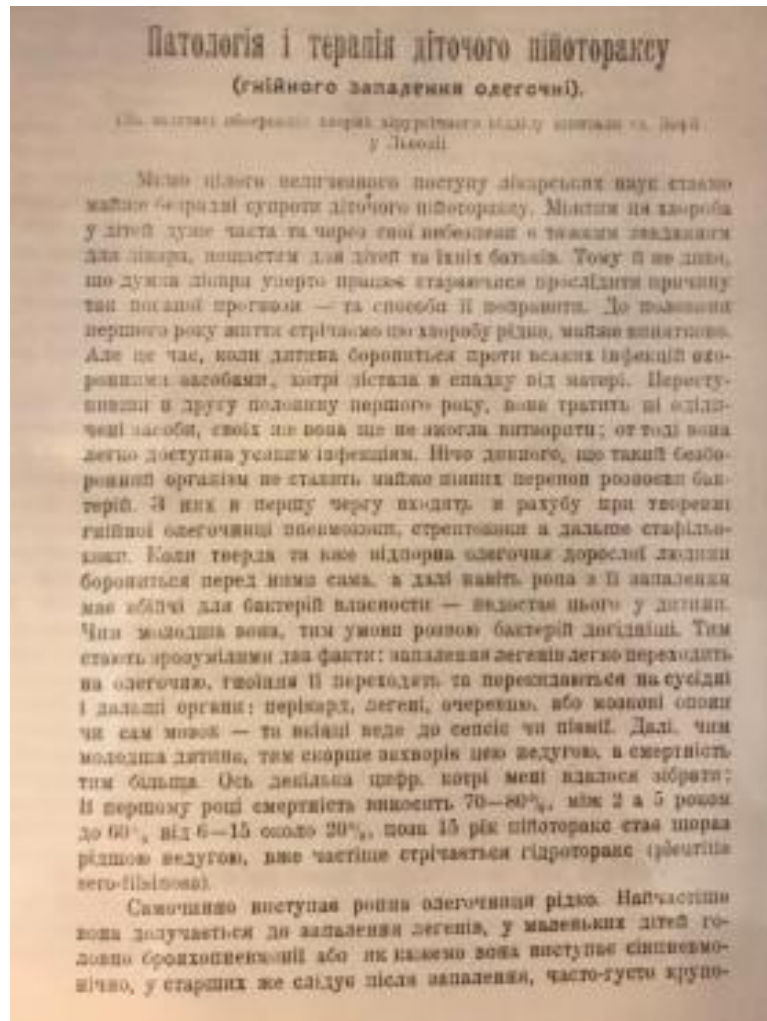
Просвітницька листівка протиалкогольного товариства «Відродження» (1935). Фото з меморіальної виставки до 120-річчя від дня народження Софії Парфанович у Музеї історії медицини Галичини імені Мар'яна Панчишина.

Фото 11

Комісія на випускному іспиті у Львівській фельдшерсько-акушерській школі (директорка – Софія Парфанович). 1941 рік.

Фото 12

Доктор Софія Парфанович. «Патологія і терапія діточого пійотораксу» («Лікарський вісник», Львів, 1929 рік).

Фото 13

У Києві в 1940 році.

Фото 14

Фото 15

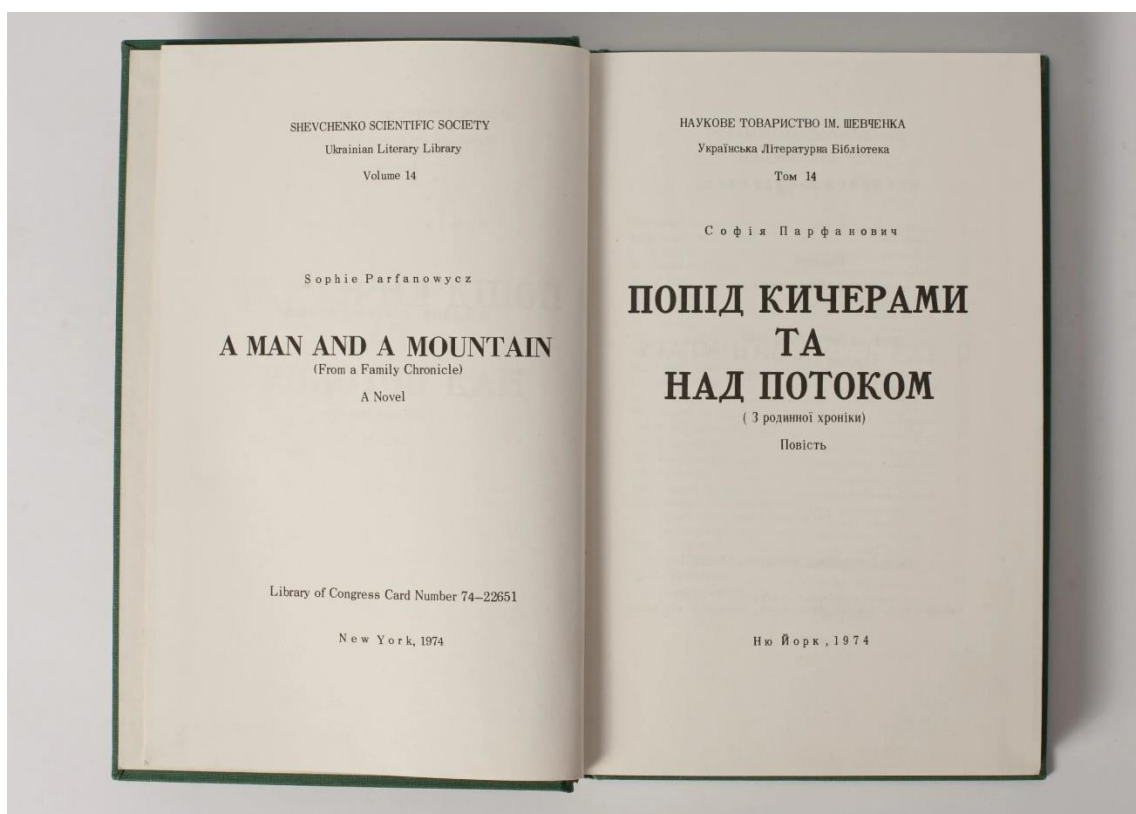

Фото 16

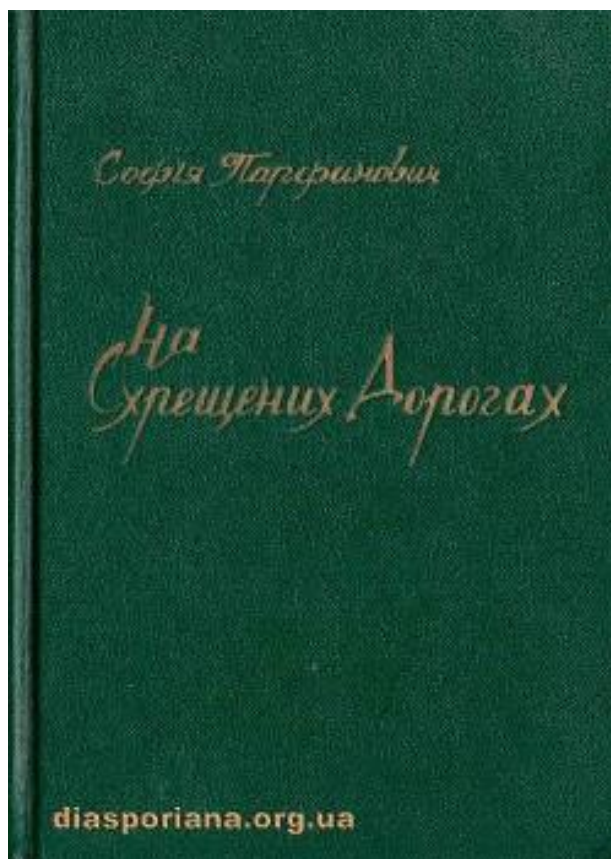

Фото 17

Фото 18

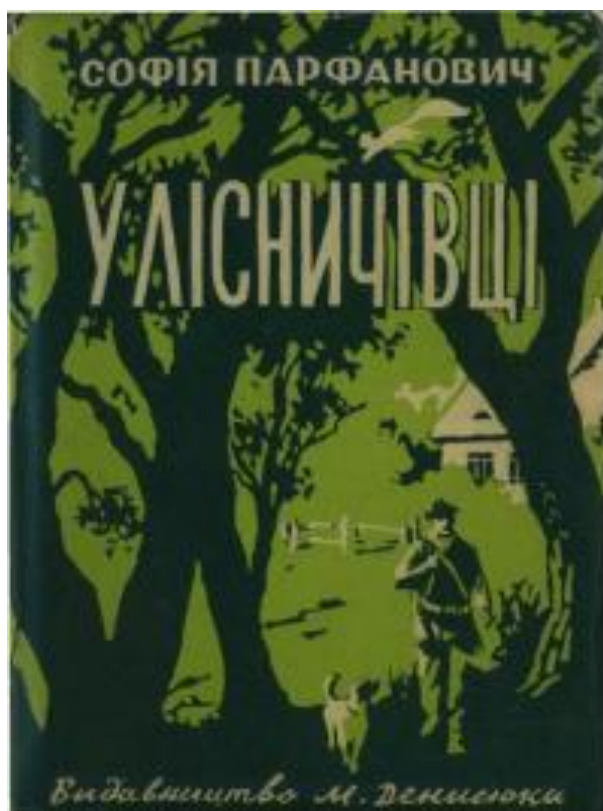

Фото 19

